

ประวัตินครลำปาง

สมัยโยนกเชียงแสนในราว พ.ศ.1208 - 1800 ลำปางตกอยู่ในอำนาจของ อาณาจักรหริภุญไชย ถึง พ.ศ. 1824 พระยามังรายมีอำนาจอยู่ลุ่มแม่น้ำกก เขต ทิศตะวันออกขยายอิทธิพล ยกทัพล่าเขตมาโจมตี เมืองหริภุญไชยด้านตะวันตกและเอาชนะ ได้ พระยาญาบา เจ้าเมืองหริภุญไชยจึงต้องหนีมาพึ่งพา พระยาเบิก เจ้าเมืองเขลางค์ผู้ เป็นลูกชายต่อมาพระยาเบิกยกทัพจะไป ตีเมืองหริภุญไชยคืน แต่ทัพพ่ายแพ้ต่อขุนครามโอรส ของพระยามังรายและเสียชีวิตในสนามรบ พระยาญาบาจึง อพยพผู้คนหนีออกจากเขลางค์นครไปอยู่เมืองอื่น เมื่อขุนครามเข้ายึดเขลางค์นครได้แล้วจึงแต่งตั้งขุนไชยเสนาเป็นผู้รั้งเมือง นับเป็นการเปลี่ยนวงศ์ของผู้ครอง เมืองเขลางค์ มาเป็นสายของพระยามังรายแห่งอาณาจักรล้านนา ต่อมาสมัยกรุงศรีอยุธยา บางคราวลำปาง ก็อยู่ในเขตการปกครองของพม่า บางคราวก็อยู่ในอำนาจของล้านช้าง และบางคราวก็อยู่ในการปกครองของ เชียงใหม่ ในระหว่าง พ.ศ. 2272-2290 บ้านเมืองในภาคเหนือตอนบน มิได้เป็นปกติสุขเกิดการจลาจลทุก แห่ง เช่น เชียงแสน เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน และ เชียงใหม่ ต่างก็ตั้งตนเป็นอิสระไม่ขึ้นกับใคร เชียงใหม่ก็มีเจ้าองค์คำ กษัตริย์ล้านช้างปกครอง และลำพูนก็มี ท้าวมหายศปกครอง ส่วนลำปางเจ้าลิ้นก้าน ปกครอง แต่ไม่มีอำนาจอิทธิพล แต่มีเจ้าเมือง 4 คน ต่างก็แก่งแย่งอำนาจกัน ทางเชียงใหม่จึงให้ท้าวมหายศ เมืองลำพูนยกทัพมายึดเมืองลำปาง จึงเกิดวิบุรุษขึ้นคือ หนาน ทิพย์ช้าง พรานป่าชาวบ้านปงยางคกแห่ง นครลำปาง ในเวลานั้น เป็นปี พ.ศ.2275 พม่าที่ปกครองมิกองทัพอยู่ที่ลำพูน บรรดาผู้คนกลุ่มหนึ่งในลำปาง ซึ่งมีผู้นำกลุ่มเป็นพระภิกษุ ผู้ใหญ่บ้านออกมา บ้างก็อยู่ในผ้าเหลือง รวมกำลังคนรบกับพม่าซึ่งมีท้าวมหายศ เป็นแม่ทัพ รุกตีฝ่ายพม่าไปจนมุมในพระธาตุลำปางหลวง ที่มีบริเวณกว้างใหญ่มีกำแพงมั่นคง แข็งแรง ท้าวมหายศจึงกุมกำลังตั้งทัพอยู่ในวัดลำปางหลวง ชาวบ้านและพระมหาเถระแห่งวัดพระแก้ว (พระแก้ว ชมพู) ได้ติดต่อกับหนานทิพย์ช้างนายพราน ที่รู้กันว่ามีความเก่งกล้าสามารถขนาดกำราบช้างได้ แสดง ความกล้าหาญ เล็ดลอดเข้าไปในวัดพระธาตุลำปางหลวง ยิ่งท้าวมหายศตาย และนำผู้คนขับไล่พม่าออกไป จากนครลำปางได้ หนานทิพย์ช้างจึงกลายเป็นวิบุรุษของชาวลำปางแต่นั้นมา ได้รับสถาปนาเป็นพระยา สุลวะลือไชยสงคราม มีฐานะเป็นเจ้าเมืองและได้เป็นต้นตระกูลเชื้อเจ็ดตน ครองเมืองเหนือตอนบน พระยา สุลวะลือไชยมีโอรสและ ธิดา 6 องค์ และในจำนวนนี้ มีเจ้าฟ้าชายแก้ว ซึ่งต่อมาเจ้าฟ้าชายแก้วมีโอรสธิดาอีก 10 องค์ โดยมี โอรสอยู่ 7 องค์ ซึ่งเป็นต้นตระกูล ณ ลำปาง ณ ลำพูน ณ เชียงใหม่ สกุลเชื้อเจ็ดตนใน พ.ศ. 2330 ซึ่งอยู่ในสมัยเจ้ากาวิละและเจ้าคำโสมผู้ครองนครเขลางค์ พม่าได้เข้ามารุกรานทั้งสององค์ได้ร่วมกันตั้ง ปราบการสู้ทัพพม่าที่เมืองนี้ และสาเหตุของสงครามนี้เองที่มีการย้ายเมืองเขลางค์เก่าฝั่งตะวันตกมายังนคร ลำปางฝั่งเมืองใหม่ปัจจุบัน ได้มีการสร้างวิหารวัดหลวงกลางเวียงก่อองค์เจดีย์สร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่ สร้างพระอุโบสถในวัดหลวง คือ วัดบุญวาทย์วิหาร ในรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีพระราชดำริให้ เปลี่ยนตำแหน่ง พระยา ในหัวเมืองฝ่ายเหนือให้ผู้ครองนครมีตำแหน่งเป็นเจ้า จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้เลื่อนอิสริยยศ พระน้อยญาณรังษี ซึ่งเป็นผู้ครองเมืองลำปางในขณะนั้นเป็นเจ้าวรญาณรังษี และมี เจ้าผู้ครองนครสืบสายต่อมาจนถึง พลโทเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต เมื่อได้ถึงแก่พิราลัยในปี พ.ศ. 2468 แล้ว

มิได้ทรงกรุณาให้มีเจ้าครองนครลำปาง แต่ได้ประกาศตั้งเป็นจังหวัดขึ้นอยู่กับมณฑลพายัพสมัยหนึ่ง ต่อมาในปี พ.ศ.2458 ได้แยกจากมณฑลพายัพไปขึ้นกับมณฑลมหาสารคาม ใน ปี พ.ศ. 2468 ได้ประกาศยกเลิกมณฑลมหาสารคาม ลำปางจึงกลับมาขึ้นกับมณฑลพายัพอีกครั้งหนึ่ง ต่อมาเมื่อประกาศยกเลิกมณฑลทั่วราชอาณาจักรแล้วลำปางจึงมีฐานะเป็นจังหวัดจนถึงปัจจุบันนี้

(ที่มา [http:// www.rilp.ac.th/](http://www.rilp.ac.th/))

แห่ครัวตาน

[แห่ ครัวตาน หรือ คั่วตาน เป็น ประเพณี ที่ ชาวบ้าน นำ เอา สิ่งของ เครื่อง อุปโภค บริโภค วัสดุอุปกรณ์ จตุปัจจัย ไทยทาน ที่ ช่วย กัน คิด และ ทำ ขึ้น เป็น รูปแบบ ต่างๆ และ นำ ไป ถวาย วัด ใน หมู่บ้าน ของ ตน หรือ หมู่บ้าน ใกล้เคียง เนื่อง ใน โอกาส ที่ หมู่บ้าน นั้น มี งานเทศกาล สำคัญ เช่น งานตาน สลากภัตร งาน ฉลอง โบสถ์ วิหาร ศาลา หรือ ถาวรวัตถุ ที่ เป็น สาธารณประโยชน์ ของ หมู่บ้าน รูปแบบ ของ ครัวตาน มี หลาย ลักษณะ ตาม แนว ความคิด ของ ชาวบ้าน เช่น เป็น รูป จำลอง โบราณ]สถานที่เคารพนับถือ รูปสัตว์ในนิทานชาดก หรืออาจ เป็นของใช้ ที่จำเป็นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ ตลอดจนพืชผักที่มีในท้องถิ่น ในการทำ ครัวตาน ชาวบ้านจะมาปรึกษาหารือกันว่า จะเอาอะไรเป็นเครื่องไทยทาน เมื่อตกลงกันได้แล้ว ก็จะมาคิดว่าจะทำเป็นรูปแบบอะไร และจะมีสละค่าเป็นผู้ออกแบบ ชาวบ้านจะมาช่วยกันประดิษฐ์ประคอยครัวตาน ให้สวยงามและที่สำคัญคือ ต้องสื่อความหมายให้ผู้คนในท้องถิ่นเข้าใจด้วย พอถึงวัดแห่ครัวตาน ก็จัดรูปขบวน ครัวตาน ให้มีป้ายชื่อหมู่บ้านมีขบวนพานข้าวตอกดอกไม้รูปเทียน ขบวนกลองยาวหรือ กลองซิ่งม้อง และที่ ขาดไม่ได้คือมีขบวนพ็อนรำพ็อนนำหน้าครัวตาน ขณะที่ขบวนครัวตานของแต่ละหมู่บ้านเข้าวัดจะมีโหมก หรือพิธิกร อธิบายความหมายของครัวตาน หรือบางทีก็มีการอ่าครัวตาน เมื่อแห่ครัวตานเข้าวัดแล้ว ก็จะนำไป ถวายพระสงฆ์หรือเจ้าอาวาสวัดนั้น และรับศีลรับพรเป็นอันเสร็จพิธี การแห่ครัวตานเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งที่ บรรพบุรุษของเราได้มุ่งสร้างให้เกิดธรรมะที่สำคัญคือ

๑. การวธรรม คือ เคารพต่อกันให้เกียรติกัน บ้านเขามีงานมาบอกเรา เราก็ไปร่วมเมื่อเรามี งานเราไปบอกเขา เขาก็มาร่วมและในการทำงานก็จะให้เกียรติซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นคนแก่คนเฒ่า คนหนุ่ม คนสาว

๒. ปัญญาธรรม คือ การ [ที่ ทำ ครัวตาน ได้ ต้อง ช่วย กัน คิด ช่วย กัน แก้ ปัญหา เพื่อ ทำให้ ดี ที่สุด

๓. สามัคคีธรรม คือ ส่งเสริม ให้ เกิด ความสามัคคี ใน หมู่บ้าน เมื่อ มี งาน อะไร ก็ มา ช่วยกัน คิด ช่วย กัน ทำ และ มี น้ำใจ ให้ แก่ กัน และ กัน ประเพณี แห่ ครัวตาน จึง เป็น วิธี การ ดำเนินชีวิต ของ คน ใน ลำปาง ที่ ยัง ยึดมั่น ใน พุทธศาสนา และ คง จะ อยู่ คู่ กับ ชาว ลำปาง ต่อไป อีก แต่ ก็ จะ ปรับ ไป ตาม ความเหมาะสม ของ สังคม ที่ เปลี่ยนแปลง ไป ^{100%}]

การสืบทอด

[การสืบทอด เป็น ประเพณี ที่ เชื่อถือ กัน มา แต่ สมัย โบราณ มัก ทำ ใน โอกาส ต่างๆ เช่น วันเกิด อายุ ครบ รอบ ฟัน จาก การเจ็บป่วย หรือ ใน คราว ที่ หมอ ดู ทำนาย ว่า ดวง ชะตา ไม่ ดี เพราะ เชื่อ กัน ว่า การสืบทอด จะ ช่วย ทำให้ ดวง ชะตา ดี ขึ้น จะ ค้ำขาย หรือ ทำงาน อะไร ก็ จะ ประสบ ผล สำเร็จ และ ปราศ จาก โรคภัย ไข้เจ็บ การ ประกอบ พิธี สืบทอด นั้น มัก ทำ กัน ใน ตอนเช้าถึงเที่ยงวัน เท่านั้น ผู้ ที่ จะ สืบทอด จะ เป็น ผู้ กำหนด วัน ¹⁰⁰]
 ]ประกอบพิธี เมื่อถึงวันประกอบพิธีจะนิมนต์พระสงฆ์มา ๑ รูป หรือ ๔ รูปก็ได้แต่ไม่เกิน ๕ รูป และ จัดเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ที่ใช้ในการประกอบพิธี สืบทอด ดังนี้ ๑. ไม้่างมค้ำศรี ซึ่งเป็นไม้่างมขนาดเล็ก จำนวนเท่ากันหรือมากกว่าอายุของผู้สืบทอดประมาณ ๒ - ๓ อันก็ได้ ๒. ไม้่างมขนาดเชิง ๓ อัน แล้วนำ ไม้่างมค้ำศรีมามัดติดไม้่างมใหญ่โดย แบ่งเป็นมัดๆ เท่าๆ กัน ๓ มัด ๓. กระทงกบกล้วย (สะดวก) ข้างในใส่ หมาก เมียง พลู บุหรี่ ข้าวต้ม ขนมต่างๆ ปักช่อ (ชงสามชายทำด้วยกระดาษสีต่างๆ) รอบๆ กระทง ๔ อัน ๔. ขันตั้ง เป็นพานใส่กรวยหมากพลู ๘ อัน กรวยดอกไม้รูปเทียน ๘ อันกระทงเล็กๆ ใส่ข้าวเปลือก ข้าวสาร อย่างละ ๑ อัน ผ้าขาว ผ้าแดง หมาก ๑๓ เส้น เบี้ย ๑๓ อัน ๕. หน่อกล้วย หน่ออ้อย กระบอกร้างเปลือก [กระบอกร้าง ข้าวสาร กระบอกร้าง น้ำ กระบอกร้าง ทราย สะพาน ลวดเงิน สะพานลวดทอง เมื่อ จัดหา อุปกรณ์ ครบ แล้ว พอ ได้ เวลา พระสงฆ์ จะ มา ถึง และ ทำ พิธี ให้ กับ ผู้ ที่ จะสืบทอด โดย เรียกขวัญ สะเดาะเคราะห์ และ นำ สิ่งของ ต่างๆ เหล่า นี้ ไป ไว้ ที่ ดันโพธิ์ หรือ ดันศรี การ ทำ พิธี สืบทอด เป็น การ สร้างขวัญ และ กำลังใจ ให้ แก่ ผู้ ที่ ประสบ เคราะห์กรรม หรือ ผู้ป่วย ให้ กลับคืน สู่ สภาพ ปกติ และ เพื่อ เป็น สิริมงคล ขับไล่ สิ่ง เลวร้าย ให้ ผ่านพ้น ไป ได้ ¹⁰⁰]
 ]

(ที่มา [http:// www.rilp.ac.th/](http://www.rilp.ac.th/))

ประเพณีการฟ้อนผีปู่ย่า

[ประเพณี การฟ้อน ผี ปู่ ย่า หรือ อีก นัยหนึ่ง คือ การเลี้ยงผี บรรพบุรุษ โดยมี คนตรี มา ประโคม ให้ ผี หรือ เจ้า ได้ ฟ้อนรำ ของ ชาวลำปาง ซึ่ง มี ทั้ง ผีผด ผีเม็ง โดย มี ช่วง เวลา ใน การ ประกอบ พิธีกรรม ตั้งแต่ เดือน ๕ เหนือ (เดือน ๓) หรือ ประมาณ เดือน กุมภาพันธ์ ไป จน ถึง ย่าง เข้า ฤดูฝน นั้น เป็น ความเชื่อ ของ ชาวลำปาง อย่าง หนึ่ง ที่ มี ลักษณะ เฉพาะ ตน นอกจาก จะ เป็น ประเพณี ที่ แปลก แล้ว พิธีกรรม ความเชื่อ แบบ นี้ สามารถ กล่าว ได้ ว่า มี แพร่หลาย ชุกชุม¹⁰⁰]จน นับเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวลำปางก็ว่าได้ ยังไม่ทราบว่ ประเพณีฟ้อนผีมีความเป็นมาตั้งแต่ยุคใด สันนิษฐานจากพฤติกรรมตลอดจนพิธีกรรมอันเป็นภาพรวมของประเพณี นี้แล้ว พอเป็นเค้าได้ว่า เป็นประเพณี ที่มาจากศาสนาความเชื่อแบบดั้งเดิม ก่อนที่พุทธศาสนาจะเผยแพร่เข้ามาในดินแดนในแถบนี้ การนับถือผีปู่ย่า หรือการฟ้อนผีปู่ย่าที่เมืองลำปาง มีด้วยกันสองชนิด คือ ผีผด และผีเม็งมีบางตระกูลที่มีผู้นับถือต่างกันมา แต่งงาน ร่วมตระกูลหรือวงศ์นี้ ผีผดชอบเม็ง การนับถือผีปู่ย่าทุกประเภทต่างมีโครงสร้างของการแบ่งหน้าที่ ภายในตระกูลหรือวงศ์ จำแนกได้ดังนี้ ๑. ม้าจี บางครั้งเรียกว่า “ที่นั่ง” หมายถึงผู้ทำหน้าที่เป็นคนทรงนั่นเอง ส่วนมาก “ม้าจี” จะเป็นเพศหญิง ๒. ความญ คือผู้มีหน้าที่ปรนนิบัติเจ้าปู่เจ้าย่า มีหน้าที่ช่วยกันแต่งองค์ทรงเครื่อง จัดหาน้ำดื่ม น้ำมะพร้าว สุรา หรือเครื่องดื่ม หมาก เมียง บุหรี่ ฯลฯ ตามแต่เจ้าจะเรียกหา เวลาเจ้าจะไปงานฟ้อน ที่ผามอื่นๆ ความญก็จะคอยติดตามทำหน้าที่หิ้วข้าวของเครื่องใช้ เช่น เครื่องแต่งกาย ถูย่ำม กระเป๋าดูถือ ร่วมยา ฯลฯ ๓. กำลั้ง หมายถึงพลังของวงศ์ตระกูลที่มีอยู่ในรูปของ กำลั้งกายหรือแรงงานจากผู้คน และกำลั้งทรัพย์ที่สามารถระดมได้จากตระกูล นั่นเอง คำว่า “กำลั้ง” มักใช้กับบรรดาลูกหลานเพศชาย ซึ่งทำหน้าที่ต่างๆ เป็นต้นว่า ปลุกสร้างผาม แยกขนอุปกรณ์ ประกอบอาหาร ยกตำหรับ ตักน้ำ ผ่าฟัน ฯลฯ ๔. ผีหรือเจ้ารับเชิญ ส่วนมากจะเป็นผีหรือเจ้าที่เคยฟ้อนร่วมผามกันมานาน หรืออาจสนิทชิดเชื้อกัน หรืออาจเป็นด้วยความคุ้นเคย กันของญาติพี่น้อง ซึ่งเรียกกันว่า “เตียง (ถึง)กัน” ดังนั้นการฟ้อนผีในผามหนึ่งๆ นั้น จึงมีเจ้าปู่เจ้าย่าจากผามอื่นหรือตระกูลอื่นที่ “เตียงกัน” มาเป็นแขกรับเชิญในงานเลี้ยงที่ลูกหลานเจ้าภาพจัดเลี้ยง เรียกกันทั่วไปว่า “มาม่วน ” กันไม่น้อยกว่า ๒๐ คนขึ้นไป ความเคร่งครัดในกฎเกณฑ์หรือการมีข้อห้ามต่างๆ ตลอดจนมีระเบียบในการใช้เพลงหรือดนตรี ประกอบพิธีกรรมที่มีความลงตัว จนดัดแปลงไม่ได้ เหล่านี้คือกรอบที่ป้องกันประเพณีนี้มีให้เผยแพร่ออกไป พิธีกรรมบางอย่างที่แสดงถึงความเก่าแก่ดั้งเดิม ของการมี ความเชื่อในเรื่องอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติที่มนุษย์ต้องเคารพ กราบไหว้ ขอพึ่งพา บรรยากาศของพิธีกรรมบางชั้นตอนจึงแฝงด้วย ความลึกลับน่ากลัวมีความ ดิบปะปนเข้ามา และมีความสนุกสนานกันทั้งผีและคนปะปนอยู่ในพิธีกรรม ๑. ในการสร้างผามต้องระมัดระวัง ในการผูกโครงหลังคา เรียงหัวไม้ท้ายไม้ให้ไปในทางเดียวกัน ๒. การประกอบอาหารสำหรับเลี้ยงผี ห้ามหยิบ เครื่องปรุงต่างๆ มากิน แม้แต่ การปรุงรสก็ห้ามชิม ๓. ต้องแสดงถึงความเป็นผู้มีสัมมาคารวะ ต่อเจ้าปู่ย่า ทั้งหลาย แม้ในความเป็นจริงของโลกมนุษย์ “ม้าจี” ที่เป็นร่างทรงของ เจ้าปู่ย่าอาจเป็น ภรรยา พี่ น้อง ลูกหลาน หรือเพื่อนก็ตาม ห้ามทำเล่นหัวล้อเล่น หรือแสดงกิริยาไม่เป็นการเคารพ ๔. บุคคลภายนอกเมื่อต้องการเข้าไปชม ควรขออนุญาตเจ้าของงานหรือ ญาติพี่น้องเสียก่อน ๕. อุปกรณ์เครื่องใช้ในการสร้างผามเมื่อนำมาปลุกสร้างแล้ว

จะเป็นของเจ้าปู่ย่า หากต้องการนำมาใช้เพื่อสร้างผามอีก หรือต้องการเอาไปทำประโยชน์ ต้องขออนุญาตเจ้าปู่ย่าเสียก่อน บทบาทของความเชื่อผีปู่ย่าในระดับสังคมส่วนรวม ๑. ก่อให้เกิดการหลอมรวมทางเผ่าพันธุ์ของผู้คนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ด้วยการมีความคิดในการยกย่อง ให้เกียรติและเห็นคุณค่า ต่อผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ในตระกูลหรือวงศ์ของตน เจ้าปู่ย่าจะมีความยินดีและชื่นชมในลูกสะใภ้และลูกเขยเป็นพิเศษ แม้จะต่างเผ่าพันธุ์ กันก็ตาม ทั้งนี้โดยมีความเชื่อว่า สะใภ้หรือฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายแพร่พันธุ์และเป็นฝ่ายสืบทอดประเพณีสำหรับเขยที่เข้ามา ก็เท่ากับเป็นการเพิ่ม “กำลัง” ให้วงศ์ตระกูลได้แข็งแกร่งขึ้น หากมองในด้านการเมือง การปกครองแล้ว นับว่าเป็นการหลอมรวมเผ่าพันธุ์ที่ตัวอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการซื้อผี หรือซื้อเข้าผี เช่น กลุ่มชนบางกลุ่มหรือบางตระกูล เมื่อเกิดศรืทธาเลื่อมใสผีปู่ย่าผามใด ผามหนึ่ง ก็ขอซื้อ (ยกขันหรือบูชาครู) เพื่อขอเข้ามานับถือผีปู่ย่าด้วย พิจารณาอีกนัยหนึ่งก็คือการขอเข้ามาร่วมอยู่ในเผ่าพันธุ์หรือสังคมนั่นเอง สภาพบ้านเมืองในสมัยโบราณนั้น การยอมให้คนอีกกลุ่มหนึ่งหรือเผ่าพันธุ์อื่นมาร่วมผีเดียวกับตน จึงเป็นนโยบายทางการเมืองในการ เพิ่มกำลังผู้คนทีลึกลับซึ่งยังอย่างหนึ่ง ๒. การมีส่วนร่วมทำให้สังคมเป็นเอกภาพ นอกจากภาพรวมที่ประเพณีพ้องผีได้หลอมรวมผู้คนให้เป็นพวกเดียวกัน นับถือผีเดียวกันแล้ว ยังเป็นประเพณีที่ส่งเสริมให้ผู้คนมาร่วมแรง ร่วมใจทำงานร่วมกัน ก่อให้เกิดความรู้สึกในการเป็นส่วนหนึ่งของงาน มีความปลาบปลื้ม และภาคภูมิใจในความสำเร็จร่วมกัน ได้มาสังสรรค์ สนุกสนานร่วมกัน ประการสำคัญคือเป็นการสร้างความรู้สึกว่านับถือผีเดียวกัน หรือที่เรียกกันว่า “เป็นผีเดียวกัน” ซึ่งเป็นผลส่งให้ เกิดความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นในวงศ์ตระกูลหรือชุมชน ๓. เป็นศูนย์กลางของที่พึ่งทางใจ เป็นความหวังและความอบอุ่นอีกอย่างหนึ่งที่สามารถขอพึ่งพาเจ้าปู่ย่าได้ เช่นการทํานายทายทัก การเสกเป่า รดน้ำมนต์ ต่างๆ ๔. บทบาทความเชื่อผีปู่ย่าในการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางดนตรี การฟ้อนฟิมด ฟิมมิ่ง ที่เคร่งในชนบประเพณีนั้น จะห้ามใช้ดนตรี ต่างวัฒนธรรมเข้ามาบรรเลงในผาม แม้แต่วงปาด ก็จะต้องใช้ [แบบแผน การบรรเลง แบบ ลำปาง หาก เล่น ฟิด แบบแผน เช่น ลำเนียง และ ลำนวน ดนตรี ฟิด จาก ที่ คูนเคย ฟิ จะ ไม่ เข้า หรือ ไม่ สามารถ ทำ การทรง ได้ หรือ ทรง ได้ แล้ว อาจ ฟ้อน ไม่ได้ เป็นต้น ด้วย เหตุผล ดังกล่าว ดนตรี ประกอบ การฟ้อนฟิ ใน เมืองลำปาง จึง มี โอกาส น้อยมาก ที่ จะ เปลี่ยนแปลง ชนบ หรือ แบบแผน ใน การดนตรี ให้ แปลก ออกไป จาก เดิม ดนตรี ปี่พาทย์ หรือ วงปาด เมืองลำปาง จึง มี รายละเอียด หลาย อย่าง ที่ แสดง ถึง ความ เป็น ดนตรี แบบ โบราณ ไว้ ได้^{100คำ}]

(ที่มา [http:// www.rilp.ac.th/](http://www.rilp.ac.th/))

โคมลอย

[**โคมลอย** หรือ ใน บาง ท้องถิ่น ของ จังหวัดลำปาง เรียก ว่า ว้าว มี ๒ ชนิด คือ ว้าวลม และ ว้าวไฟ ว้าวลม คือ ว้าว ที่ ปล่อง ใน เวลา กลางวัน ส่วน ว้าวไฟ ใช้ ปล่อง ใน เวลา กลางคืน การทำว้าว จะ ใช้ กระจก ที่มี เนื้อ กระจก บาง ติด ประกอบ กัน เป็น รูปทรง ต่างๆ ส่วนใหญ่ ทำเป็น ลักษณะของถล่มกันใหญ่ วงปากแคบ กระจกที่ใช้ทำนั้น จะใช้กระจกสีเดียวหรือหลายๆ สีก็ได้ แล้วแต่ ความพอใจ ของ เจ้าตำฮา (เจ้าตำรับ) ใน ^{100คำ}]สมัยก่อนนิยมมาช่วยกันทำที่วัด เพราะต้องใช้สถานที่ทำ เป็นลานกว้าง โดยมีเจ้าตำฮาเป็นผู้ควบคุมดูแล ส่วนวิธีการเล่นนั้นเมื่อถึงเวลาปล่องว้าวชาวบ้านก็จะ ล้อมวงเข้ามาดูอย่างใกล้ชิด บ้างก็จะมาช่วยถือไม้ค้ำยันเพื่อช่วยให้ว้าวทรงตัวได้ จากนั้นถ้าเป็นว้าวไฟ ก็จะเอาเชื้อเพลิงคือผ้าชุบน้ำมันยางเผา หรือใช้ชันหรือที่เรียกว่าขี้ชะง่า เผาเพื่อให้เกิดควันแล้วปล่องควัน ไฟเข้าไปอัดในว้าว จนว้าวลอยตัวและตั้งเต็มที พอถึงตอนนี้ ชาวบ้านก็ช่วยกันมากขึ้นบางคนก็ถือวงปาก บางพวกก็คอยให้กำลังใจอยู่รอบข้าง โดยที่กองเชียร์แห่ล้อมซึ่งมองและพ้อนรำกันอย่างสนุกสนาน เมื่อว้าวลอยตั้งเต็มที ก็จะนำเอา ประทัดหรือหางว่าวมาผูกติดกับวงปาก แล้วปลดไม้ค้ำยันออก และปล่องขึ้นไป กองเชียร์ก็จะเร่งจังหวะกลองให้เร็วขึ้น เป็นที่ตื่นเต้นเร้าใจ ถ้าเป็นการแข่งขันที่จะดูว่าว้าวหรือโคมของใครสวยหรือไม่นั้น ก็จะดูตั้งแต่ ขนาด รูปทรงของว้าว การลอยตัวและลูกเล่นต่างๆ ที่ผูกติดวงปากของว้าวหรือโคมลอย การปล่องว้าวหรือโคมลอยนั้น นิยมเล่นหรือแข่งขันกันในเทศกาลงานประเพณี สำคัญๆ ของหมู่บ้านวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ประเพณียี่เป็ง [หรือ งาน บุญ ต่างๆไม่มี ข้อ จำกัด การ ปล่อง ว้าว หรือ โคมลอย นี้ ชาวบ้าน มีความเชื่อ กัน ว่า เพื่อ ให้ ว้าว ได้ นำ เอา เเคราะห์ร้าย ภัยพิบัติ ต่างๆ ออก ไป จากหมู่บ้าน ดังนั้นว้าว หรือ โคมลอย ที่ ปล่อง ขึ้น ไป ถ้า ไป ตก ใน บ้าน ใคร บ้าน นั้น ต้อง ทำ พิธีเสดาะเหเคราะห์ เพื่อล้าง เสนียดจัญไร ทั้ง ปวง ออกไป นอกจากนี้ ยัง ถือ ว่า เป็น การทำ เพื่อ บูชา พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และ เพื่อ ความสนุกสนาน สร้าง ความสามัคคี ใน หมู่บ้าน อีก ด้วย ^{100คำ}]

(ที่มา [http:// www.nilp.ac.th/](http://www.nilp.ac.th/))

พระธาตุลำปางหลวง

พระธาตุ ลำปางหลวง ตั้ง อยู่ ที่ ตำบล ลำปางหลวง ห่าง จาก ตัว เมืองลำปาง ประมาณ 18 กิโลเมตร ตาม ทางหลวง สาย ลำปาง-เถิน ถึง หลัก กิโลเมตร ที่ 586 เลี้ยว ซ้าย ไป จน ถึง ที่ว่าการ อำเภอเกาะคา จากนั้น เลี้ยว ซ้าย เข้าไป อีก 2 กิโลเมตร วัด พระธาตุ ลำปางหลวง เป็น วัด ที่ มี สถาปัตยกรรม งดงาม และ มี ความสำคัญ ทาง ด้าน ประวัติศาสตร์ เป็น วัด เก่าแก่ คู่บ้านคู่เมือง ลำปาง ตาม ตำนาน กล่าว ว่า มี มา ตั้งแต่ สมัย พระนางจามเทวี ราช พุทธศตวรรษ ที่ 13 วัด ตั้ง อยู่ บน ^{100คำ}] เนิน มีบันไดนาคทอดขึ้นสู่ตัววัด สิ่งที่น่าสนใจได้แก่วิหารหลวงซึ่งเป็นวิหารขนาดใหญ่ เปิดโล่ง มีกู่บรรจุพระเจ้าล้านทองเป็นประธานของพระวิหาร หลังพระวิหารมีเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ที่รั้วทองเหลืองรอบองค์พระเจดีย์มีรูปกระสุนปืนที่หนานทิพย์ช้างยิงท้าวมหายศปรากฏอยู่ด้านขวาองค์เจดีย์เป็น วิหารน้ำแต้ม (แต้ม แปลว่า ภาพเขียน) เป็นวิหารเปิดโล่ง ปัจจุบัน [ภาพเขียน ลบเลือน ไป มาก ด้าน ซ้าย ของพระเจดีย์ เป็น วิหาร พระพุทธ เป็น อาคาร ปิด ทึบ มี พระประธาน แบบ เชียงแสน องค์ ใหญ่ อยู่ เต็มอาคาร หน้า บัน ของ วิหาร พระพุทธ เป็น ลาย ดอกไม้ ติด กระจก สี และ พิพิธภัณฑน์ ของ วัด ซึ่งรวบรวม ศิลปวัตถุ จาก ที่ ต่าง ๆ ที่ หา ชม ได้ ยาก เช่น สังเค็ด ธรรมาสันเทศน์ คานหาบ คู่ พระไตรปิฎก เป็นต้น นอกจากนี้ วัดพระธาตุลำปางหลวง ยัง เป็น ที่ ประดิษฐาน พระแก้วดอนเต้า ซึ่ง เป็น พระพุทธรูป คู่บ้านคู่เมือง ของ จังหวัดลำปาง ^{100 คำ}]

(ที่มา [http:// www.rilp.ac.th/](http://www.rilp.ac.th/))

วัดพระแก้วดอนเต้า

[วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ตั้ง อยู่ ที่ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง อยู่ บน ฝั่ง แม่น้ำวัง ห่าง จาก ศาลากลาง จังหวัด ประมาณ ๒ กิโลเมตร เดิม เป็น วัด ๒ วัด คือ วัดพระแก้วดอนเต้า กับ วัดสุชาดาราม มี อาณาเขต ติดต่อกัน ระยะ เมื่อ ไม่ กี่ ปี มา นี้ ได้ รวม เป็น วัด เดียว กัน และ ยก ฐานะ เป็น พระอารามหลวง เรียก รวม กัน เป็น “วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วรวิหาร” วัดพระแก้วดอนเต้า เดิม นั้น มี ประวัติ ความ เป็นมา ยาวนาน จน ^{100คำ}]เป็นที่รู้จัก ของคน โดยทั่วไปในจังหวัดลำปาง มีตำนานเก่าแก่เล่ากันว่าในสมัยก่อนลำปาง นั้นมีชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า กุกุตตนครมี มหาเถระรูปหนึ่งจำพรรษาอยู่ในวัดนี้ มีจิตศรัทธา อยากจะสร้างพระพุทธรูปไว้บูชา แต่ยังหาวัสดุไม่ได้ จนกระทั่งมีอุบาสิกา ชื่อ นางสุชาดา ได้นำแดงโมขนาดใหญ่มาถวาย เมื่อพระมหาเถระผ่าแดงโม ก็พบแก้ว มรกตอยู่ภายใน จึงได้นำไป แกะเป็นพระพุทธรูป ในตำนานเล่าว่ามีเทวดามาช่วยเนรมิตให้ ชาวเมืองจึงมา สักการะบูชากันอย่างไม่ขาดสาย ในขณะเดียวกันก็มีพวก เสนาอำมาตย์ ที่ไม่ชอบพอกับพระมหาเถระจึงได้ ฟ้องเจ้าเมืองว่า พระมหาเถระเป็นชู้กันกับนางสุชาดา เจ้าเมืองจึงให้เอานางไปประหาร ชีวิต ก่อนที่จะประหาร ชีวิตนางได้อธิษฐานว่า ถ้าหากนางมีความผิด ขอให้เลือดนางตกถึงดิน เมื่อเพศฆาตลงดาบ ศีรษะนางขาด เลือดก็พุ่งขึ้น สู่ท้องฟ้าหายไป ต่อมาคนจึงได้สร้างวัดคู่กับวัดพระแก้ว คือ วัดสุชาดาเป็นการไว้อาลัยให้กับนาง สุชาดาและพระเจ้าแก้วที่เทวดาเนรมิต ให้นำต่อมาพระมหาเถระได้นำมาถวายไว้ที่วัดพระธาตูลำปางหลวง จนถึงปัจจุบัน ชาวลำปางจะนำออกมาแห่ในวันสงกรานต์ และเมื่อมีเทศกาลสำคัญของบ้านเมือง เชื่อกันว่า พระเจ้าแก้วนั้นศักดิ์สิทธิ์ยิ่งนักเมื่อนำออกมาแห่คราวใด ก็จะทำให้ฟ้าฝนตกทำให้ชุ่มชื้นอุดมสมบูรณ์ วัด พระแก้วดอนเต้านี้ได้เคยเป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกตที่นำมาจากเชียงราย แต่ช่างที่อัญเชิญพระแก้วมรกต ไม่ยอมไป จึงนำมาประดิษฐานไว้ที่วัดนี้เป็นเวลา ๓๒ ปี จนถึง พ.ศ. ๒๐๑๑ จึงได้อัญเชิญไปประดิษฐานที่ เชียงใหม่ ในบริเวณวัดมีเจดีย์องค์ใหญ่บรรจุพระเศวตของพระพุทธเจ้า ได้รับการปฏิสังขรณ์หลายครั้งจนเป็นที่ เด่นสง่างาม กว้างด้านละ ๑๓ วา สูง ๒๕ ติดทองจังโก้ (ทองเหลืองผสมทองแดง) ที่ฐานมีซุ้มประดิษฐาน พระพุทธรูป ๗ องค์ข้างๆ เจดีย์มีมณฑปและวิหารเป็นที่ ประดิษฐานพระพุทธรูปปางไสยาสน์ที่ซึ่งมีอายุ เก่าแก่คู่กับวัด แต่ที่สวยงามสะดุดตาอีกอย่างหนึ่งของวัดพระแก้ว คือ มณฑป ศิลปะแบบพม่า ที่ [ประดิษฐาน อยู่ ด้าน ตะวันออกเฉียงใต้ ของ เจดีย์ ซึ่ง เชื่อกัน ว่า จำลอง แบบ มา จาก เมืองมณฑลเลย์ ประเทศ พม่า วัดพระแก้วเป็น วัด ที่ มี ภูมิทัศน์ ที่ สวยงาม มาก อีก วัด หนึ่ง ของ จังหวัดลำปาง ใน ปัจจุบัน นี้ วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดารามวรวิหาร เป็น พระอารามหลวง จึง ได้ รับ การเอาใจใส่ จาก ทหาร และ เอกชน อยู่เป็น ประจำ ตลอด จน มี นักท่องเที่ยว จาก หลาย ประเทศ มา เยี่ยมชม จึง สามารถ บูรณะซ่อมแซม ดูแล ให้ อยู่ ใน สภาพ ที่ สวยงาม ได้ ^{100คำ}]

(ที่มา [http:// www.rilp.ac.th/](http://www.rilp.ac.th/))

หอค้อมือก

[หอค้อมือก ตั้ง อยู่ ที่ บ้านศรีเกิด ตำบลหัวเวียง ใน เขต เทศบาล เมืองลำปาง ห่าง จาก ศาลากลาง จังหวัดลำปาง ไป ทาง ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ ๑๕๐ เมตร อยู่ เยื้อง กับ วัดศรีเกิด หอค้อมือก เป็น ป้อมปืน ขนาดใหญ่ สำหรับ เก็บ ปืนใหญ่ และ กระสุน สำหรับ ไว้ ป้องกัน ศัตรู และ ใช้ เป็น หอสั่งเกตการณ์ ดู ลาดเลา ของ ข้าศึก หรือ ตรวจดู ความเรียบร้อย ของ บ้านเมือง สร้าง ขึ้น ใน การสร้าง เมืองลำปาง รุ่นหลัง ใน ราว สมัย ของ เจ้าสุวรรณหอค้อม ดวงทิพย์^{100คำ}] ประมาณ พ.ศ. ๒๓๕๐ ตรงกับในรัชสมัยของสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ แห่งราชวงศ์จักรี หอค้อมือกนี้ มีลักษณะเป็น ๘ เหลี่ยม มี ๓ ชั้น ก่อด้วยอิฐมีฐานกว้างประมาณ ๘ เมตร มีทางเข้าทางเดียว หอค้อมือกได้ ทำหน้าที่ของมันเป็นอย่างดีในสมัยโบราณ และเป็นที่ชาวบ้าน ชาวเมือง ถือว่าเป็นที่สิงสถิตย์ของดวง วิญญาณ นักรบผู้กล้าหาญ คือ หมื่นพันทองหรือ นายขนานหมอกมุงเมืองซึ่งเชื่อว่ามีอิทธิฤทธิ์มาก ไปที่ไหน จะเกิดมีหมอกปกคลุมอยู่ทั่วไป เจ้าหลวงผู้ครองนครลำปาง จึงตั้งเป็นทหารเอก ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้มแข็ง เมื่อสิ้นชีวิตแล้ว ชาวบ้านยังเลื่อมใสศรัทธาอยู่จึงได้ สักการะบูชาจัดศาลให้อยู่ในหอค้อมือกและมีพิธีพืชมณีที่ใน หอค้อมือกในราวเดือนกุมภาพันธ์ หรือมีนาคม เป็นประจำทุกปี จนชาวบ้าน เรียกว่าเจ้าพ่อหมอกมุงเมือง การ เช่นสำรวจเจ้าพ่อหมอกมุงเมืองนั้นไม่มี เหล้ายา ปลาบั้ง เชื้อกันว่าท่านไม่ชอบ เพราะในสมัยที่ท่าน ยังมีชีวิตอยู่นั้น ท่านเคยบวชเรียนมาจากเชียงตุง แล้วเข้ามาสวามิภักดิ์กับเจ้าเมืองลำปางในสมัยเจ้าสุวรรณหอค้อม ดวงทิพย์ ซึ่งในขณะนั้น ได้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด โดยมีเจ้าชาย คือ เจ้าแม่เกียงคำ เป็นธิดาเจ้าเชียงตุงจึงทำ ให้ลำปางกับเชียงตุงใกล้ชิดกันมาก หอค้อมือก จึงเป็นสถาน [ทาง ประวัติศาสตร์ ที่ สำคัญ อีก แห่งหนึ่ง ของ ลำปาง ที่ ยัง เหลือ สภาพ เดิม อยู่ อย่าง สมบูรณ์ กว่า สถานที่ อื่นๆ เป็น สถานที่ ที่ นักท่องเที่ยว มา ชม ได้ ตลอด เวลา เพราะ อยู่ ใกล้ กับ ตัวเมือง ใน ปัจจุบัน นี้ ศูนย์วัฒนธรรม และ หน่วยงานอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม ทาง ศิลปกรรม ได้ พยายาม ที่ จะ เข้าไป มี ส่วน ร่วม ใน การอนุรักษ์ โดย การ นำ ป้าย คอนกรีต ไป ติด ไว้ และ ยัง ได้ ให้ ทาง เทศบาล ช่วย ใน การดูแล รักษา เพื่อ ให้ เป็น มรดก แก่ คน รุ่นหลัง ได้ ศึกษา สืบ ต่อไป^{100คำ}]

(ที่มา [http:// www.rilp.ac.th/](http://www.rilp.ac.th/))

อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน

อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ตั้งอยู่ที่บ้านหลวง ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ห่างจากตัวจังหวัดลำปาง ประมาณ ๗๐ กิโลเมตรเศษไปตามถนนสายลำปาง-ห้วยเป้ง หรือไปตามถนนวงแหวน ทางหลวงหมายเลข ๑๐๓๕ และแยกเข้าที่บ้านแบ่งคอย อำเภอแจ้ห่ม เข้าไปอีกประมาณ ๒๕ กิโลเมตร รวมระยะทางประมาณ ๙๖ กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงติดต่อกันเทือกเขาผีปันน้ำหรือ สันปันน้ำเป็นเทือกเขากัน เขตแดนระหว่าง ลำปางกับลำพูนเป็นต้นลำธารของห้วยที่สำคัญ อันเป็นสาขาของแม่น้ำวัง เช่น ลำห้วยแม่มอน ลำห้วยแม่มะ ลำห้วยแม่ปาน ซึ่งเป็นสาขาของแม่น้ำวัง มีน้ำไหลตลอดปีบริเวณร่มรื่น อากาศเย็นสบาย ลักษณะเด่นของอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน มีดังนี้คือ

๑. มีน้ำพุร้อน เป็นน้ำพุที่ร้อนมาก สามารถต้มไข่สุกได้ ภายใน ๑๐ นาที จะมีอุณหภูมิ ๗๕ - ๘๐ องศาเซลเซียส ปัจจุบันทางจังหวัด ลำปางได้จัดสร้างที่อาบน้ำแร่ไว้บริการนักท่องเที่ยวตลอดเวลา บริเวณน้ำพุร้อนเหล่านี้จะมีไอน้ำระเหยระกระเด๋มไปหมด แลดูเป็น ธรรมชาติที่สวยงาม

๒. มีน้ำตกแจ้ซ้อน ถัดจากบริเวณน้ำพุร้อนซึ่งเป็นแหล่งที่ตั้งสำนักงานของอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ขึ้นไปอีกประมาณ ๑ กิโลเมตร จะพบน้ำตกแจ้ซ้อน ซึ่งเกิดจากขุนห้วยแม่มอน ไหลผ่านหุบเขาที่สูงชันเป็นน้ำตกที่สวยงามแห่งหนึ่งของจังหวัดลำปาง มี ๔ ชั้น โดยเฉพาะชั้นที่ ๑,๒,๓ จะมีน้ำตกไหลมาจากเขาสูงไหลลงแอ่งตอนล่างสวยงามมาก

๓. มีสภาพธรรมชาติที่สมบูรณ์ บริเวณอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนนับเป็นที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพรรณไม้นานาพันธุ์นับว่าเป็นป่า อุดมสมบูรณ์ที่สุดอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดลำปาง และในขณะเดียวกันทางกรมป่าไม้ก็พยายามที่จะหาพันธุ์ไม้ธรรมชาติต่างๆ มาตกบริเวณให้สวยงามอยู่ตลอดปี นับเป็นสถานที่ที่สำคัญและน่าภาคภูมิใจของชาวลำปาง ที่ธรรมชาติได้เอื้ออำนวยให้มีทั้ง น้ำตกน้ำพุร้อน ป่าเขาลำเนาไพรที่สมบูรณ์ จึงเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ไปเที่ยวพัก ผ่อนในอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน เป็นจำนวนมาก และในบริเวณอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนนั้น ก็จะมีบ้านพักที่คอยบริการให้กับคณะนักท่องเที่ยว ได้เป็นคณะใหญ่หลายๆ พรร่วมกับสถานที่จัดประชุม สถานที่จัดงานเลี้ยงต่างๆ สามารถติดต่อสอบถามได้ที่ กองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้หรือที่ป่าไม้เขตลำปาง แล้วจะได้พบกับ สภาพธรรมชาติที่สมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่ง อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนนับว่าเป็นสถานที่อีกแห่งหนึ่งที่นำความเจริญต่างๆ เข้าสู่อำเภอเมืองปานและ จังหวัดลำปาง ทำให้อำเภอเมืองปานเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไป เป็นผลให้ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ติดตามมา มีตลาดร้านค้ามากขึ้น ถนนหนทางได้รับการบูรณะ ซ่อมแซมให้ดีขึ้น และสาธารณูปโภคต่างๆ ก็ติดตามไป วิถีชีวิตของชาวบ้าน ก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไป สิ่งที่น่าเป็นห่วงก็คือความเจริญและเทคโนโลยีต่างๆ ที่เข้าไปนั้นไปทำให้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติถูกรบกวนและทำลายมากขึ้น

(ที่มา [http:// www.rilp.ac.th/](http://www.rilp.ac.th/))

ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย

ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย ตั้งอยู่ที่สวนป่าทุ่งเกวียน อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ไปตามเส้นทางลำปาง - เชียงใหม่ ห่างจากตัวเมือง ลำปางประมาณ ๓๘ กิโลเมตร เดิมตั้งอยู่ที่บ้านปางแหละ อำเภอางจังหวัดลำปาง เป็นของฝ่ายทำไม้ภาคเหนือขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ เดิมชื่อว่าศูนย์ฝึกลูกช้างและในปี ๒๕๓๖ ได้ย้ายจากอำเภอางมาอยู่ในบริเวณสวนป่าทุ่งเกวียนดังกล่าวและเปลี่ยนชื่อจากศูนย์ฝึกลูกช้าง มาเป็นศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย จนถึงปัจจุบันนี้ สิ่งที่น่าสนใจในศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย คือ จะมีการแสดงของช้าง ซึ่งพัฒนามาจากการฝึกช้างจริงๆ เนื่องจากเดิมที่องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เป็นหน่วยงานที่มีช้างในการนำมาใช้ลากไม้ขององค์การฯ ที่อยู่ในป่าลึก ไม่สามารถใช้เครื่องจักรเครื่องยนต์เข้าช่วยได้ ต้องอาศัยกำลังช้างในการชักลาก ในแต่ละปี จะมีแม่ช้างตกลูกปีละหลายเชือก เมื่อตกลูกแม่ก็ต้องเอาใจใส่ไม่ให้ได้รับอันตรายทางองค์การฯ จึงได้จัดตั้งศูนย์ฝึกลูกช้างขึ้น เพื่อช้างท้องแก่ช้างแม่ลูกอ่อน มาอยู่รวมกัน และเมื่อลูกช้างอายุได้ ๕ ขวบ ก็นำมาฝึก ให้รู้จักการทำงานในป่า การชักลากไม้ การให้รู้จักคำสั่งของควาญ ไม่ให้ขี้โกงและดุร้าย นอกจากนี้ยังช่วยให้ลูกช้างปลอดภัยจากงูกัดอีกด้วย การฝึกของช้างจะเริ่ม ตั้งแต่ช้างอายุได้ ๔ - ๕ ปี เริ่มต้นจากควาญนำช้าง ไปอาบน้ำ ชัดสี ฉวีวรรณ เริ่มฝึกเดินแถวเรียงหนึ่งเรียงสอง แถวแปด แถวหน้ากระดาน แถวหยุดลง การลุก นั่ง นอน การรับส่งข้าวของ การใส่เครื่องอุปกรณ์ ลากจูงไม้ การลากจูง การเดิน ซึ่งจะมีหลักสูตรการฝึกเป็นประจำทุกวัน ตามตารางที่กำหนดไว้ การฝึกนั้น จะมีความยากกับดูแลอย่างใกล้ชิด และช้างนั้นจะมีอายุของการฝึกและการทำงานแตกต่างกัน เช่น ช้างอายุ ๑ - ๓ ปี อยู่กับแม่ ช้างอายุ ๔ - ๕ ปี ฝึกขั้นอนุบาล ช้างอายุ ๖ - ๑๐ ปี ฝึกตามตารางของศูนย์ ช้างอายุ ๑๑ - ๑๘ ปี ทำงานเบาๆ ได้ตามสมควร ช้างอายุ ๑๙ - ๓๘ ปี ทำงานได้ดีที่สุด ช้างอายุ ๓๙ - ๔๘ ปี ทำงานได้ดีแต่กำลังถอยลง ช้างอายุ ๔๙ - ๖๐ ปี ทำงานได้น้อยลง กำลังลดลง ช้างอายุ ๖๑ ปีขึ้นไป เป็นช้างชรา ปลอดจากการทำงานแต่ก็ดูแลสุขภาพของช้างว่าสมบูรณ์หรือไม่ ช้างที่ศูนย์อนุรักษ์นี้จะคุ้นเคยกันดี การทำร้ายกันจึงไม่ค่อยมี แต่ในระยะหลัง ทางองค์การฯ ได้รับช้างที่จับได้จากการทำไม้เถื่อน ช้างเข้ามาเป็นสมาชิกอีกเป็นจำนวนมาก แต่อยู่รวมอย่างสามัคคีกัน จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจมากเพราะเป็นแห่งเดียวในโลกที่มีโรงเรียนฝึกช้างในลักษณะอย่างนี้ขณะที่ ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย เปิดทำการทุกวันไม่เว้นวันหยุดราชการ รอบเช้า ๙.๓๐ น. - ๑๑.๐๐ น. รอบบ่าย ๑๔.๐๐ น. เป็นต้นไป (มีเฉพาะวันหยุดราชการ และวันซัตกฤษ์เท่านั้น) โดยเสียค่าเข้าชมเพื่อเป็นค่าอาหารสำหรับช้างเช่น กกล้วย กล้วยน้ำอ้อย ซึ่งต้องซื้อมาเป็นอาหารของช้าง เพราะอาหารตามธรรมชาติไม่เพียงพอ ปัจจุบันศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย นอกจากจะมีการสาธิตการฝึกช้างแล้ว ยังมีช้างคอยบริการซึ่งเรียกว่า ช้างแท็กซี่ ให้นักท่องเที่ยวได้ขี่ช้างซึ่งถือว่าเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตอีกด้วย

(ที่มา [http:// www.rilp.ac.th/](http://www.rilp.ac.th/))

งานหัตถกรรมตีเหล็กบ้านกาตเมฆ

บ้านกาตเมฆตั้งอยู่ที่หมู่ ๕ ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จากคำบอกเล่าของ สล่ายัง ศรีแปงวงศ์ ช่างตีเหล็กแห่งหมู่บ้านกาตเมฆเล่าว่า อาชีพช่างตีเหล็กของชาวบ้านกาตเมฆทำติดต่อกันมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นปู่ซึ่งถ่ายทอดกันมาจากบรรพบุรุษในอดีต สล่ายัง ศรีแปงวงศ์ ได้กล่าวว่าพ่อและปู่ได้ยืมผู้ใหญ่เล่าสืบต่อกันมาว่าหนานทิพย์ช่างเคยมาตีดาบที่บ้านกาตเมฆแห่งนี้สมัยหมู่บ้านเมืองจากข้าศึกซึ่งนับระยะเวลาถึงปัจจุบันเป็นเวลาร่วม ๓๐๐ ปี เข้าใจว่าหมู่บ้านแห่งนี้คงทำอาชีพช่างตีเหล็กก่อนหน้าสมัยหมู่บ้านเมืองของหนานทิพย์ช่างมาเป็นระยะเวลานานแล้วและเป็นที่ยู้งักกันโดยทั่วไป นับว่าบ้านกาตเมฆเป็นแหล่งผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยเหล็กเก่าแก่มากที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย

ขั้นตอนการผลิต

๑. นำเหล็กที่จะผลิตเป็นเครื่องมือชนิดต่างๆ มาเผาในเตาเผา
๒. เมื่อแดงจัดได้ที่แล้วใช้สากตัดเหล็กแดงบนทั้งโดยใช้อุปกรณ์ ได้แก่ สกัดเหล็ก ค้อน ๘ ปอนด์ และคีม จนได้ขนาดเหล็กที่ต้องการ
๓. นำท่อนเหล็กที่ตัดได้ขนาดแล้วไปเผาไฟแดง แล้วตีขึ้นรูปทำส่วนที่เป็นคม
๔. นำไปเผาไฟให้แดงแล้วตี (ซ้อม) ในส่วนละเอียดอื่น เช่น สัน ความหนาบางต่างๆ จนได้รูปที่ต้องการ
๕. นำมาเจียนส่วนที่เป็นคม สมัยก่อนใช้ตะไบแต่งคมตั้งแต่ตะไบหยาบจนถึงตะไบละเอียด แต่ปัจจุบันใช้หินเจียนโดยอาศัยมอเตอร์ที่ใช้พลังไฟฟ้า
๖. ชุบคม โดยนำส่วนที่เป็นคมของเครื่องมือเหล็กที่จะผลิตซึ่งผ่านขั้นตอนต่างๆ มาแล้ว ไปเผาไฟให้แดงจัดจนได้ที่แล้ว นำไปชุบน้ำเฉพาะส่วนคมนั้นๆ เพื่อความคมและทนทาน

อุปกรณ์การตีเหล็กแบบโบราณ บ้านกาตเมฆ

เครื่องมือเหล็กที่ผลิต ได้แก่ มีดชนิดต่างๆ เช่น มีดตัดไม้ มีทำครีว มีดถางหญ้า มีดซ้อมไม้ (มีดลับแต่งท่อนไม้) มีดโบวี มีดดาบ มีดหวด นอกจากนั้นได้แก่ ขวาน เสียม และ เคียว ปัจจุบันจะผลิตเฉพาะมีด เสียม ขวาน และมีดโบวี เป็นส่วนมาก

(ที่มา หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลำปาง)

ข้าวแต๋น

ข้าวแต๋น เป็นชื่ออาหารซึ่งจัดเป็นอาหารว่าง หรือของหวานก็คงจะได้นิยมรับประทานกันทั่วไป แต่ในสมัยก่อน จะได้รับประทาน ในงานประเพณีที่สำคัญๆ เช่น ประเพณีบวชพระ ขึ้นบ้านใหม่ แต่ในปัจจุบันนี้ มีการทำจำหน่ายตลอดเวลา จึงหาซื้อรับประทานได้ง่าย วิธีทำข้าวแต๋น จะนำข้าวเหนียวไปแช่น้ำและใส่เกลือลงไปเล็กน้อยเพื่อให้ข้าวมีรสเค็มนิดๆ เมื่อแช่ข้าวจนข้าวพองตัวได้ที่แล้ว ก็จะนำมาชารวนน้ำหนึ่งให้สุก เมื่อสุกแล้วยกลง นำข้าวเหนียวมาใส่ลงในแม่พิมพ์ซึ่งทำด้วยผิวไม้ไม่ขีดเป็นวงกลมวางไว้บนใบตอง นำข้าวเหนียวหนึ่งใส่ในพิมพ์ใช้มือกดให้เต็มพิมพ์ใส่ไว้ในถาดหรือบนแผง นำไปตากแดดให้แห้งแล้วนำมาทอดในน้ำมันหมูหรือน้ำมันพืช ข้าวจะพองตัวเป็นอย่างมาก แล้วนำข้าวแต๋นที่ทอดเสร็จแล้วมาแต่งหน้า หน้าข้าวแต๋นจะทำจากน้ำอ้อยเคี้ยวให้เหนียว นำมาราดบนข้าวแต๋นให้เป็นเส้นวงกลม ก็จะรับประทานได้ หรือถ้าทำเป็นข้าวแต๋นหวานก็จะนำน้ำอ้อยมาคลุกกับข้าวเหนียวที่หนึ่งสุกแล้วให้ทั่วจะมีสีเหลืองปนน้ำตาล เหมือนสีน้ำอ้อย นำมากดในแม่พิมพ์นำไปตาก ให้แห้งแล้วทอด รับประทานได้เลยไม่ต้องนำไปแต่งหน้าอีก ก็จะมีรสหวานกรอบ

ปัจจุบันข้าวแต๋นลำปางเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายใช้เป็นของฝากและสามารถ เก็บไว้รับประทานได้หลายวัน โดยเฉพาะข้าวแต๋นที่อำเภอเกาะคาที่มีชื่อเสียงมาก คือ ข้าวแต๋น อ.สุเมธ ใครไปมาลำปางมักจะถามหา มีรสกลมกล่อมอร่อยและมีขนาดใหญ่ที่สุด กลายเป็นสัญลักษณ์ของข้าวแต๋นลำปาง ตั้งอยู่ที่บ้านศาลาดงลาน ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

(ที่มา [http:// www.rilp.ac.th/](http://www.rilp.ac.th/))

ไส้ฉั่ว

ไส้ฉั่ว เป็นอาหารพื้นบ้านของชาวลำปาง และชาวล้านนาไทย เป็นอาหารพื้นบ้าน ที่รู้จักกันดี นิยมรับประทานกับข้าวเหนียว หรือรับประทานคู่กับน้ำพริกก็ได้ และในปัจจุบันเป็นอาหารที่คู่กับงานขันโตกแบบพื้นเมืองล้านนาต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ไส้ฉั่วพื้นบ้านจริงๆ แล้ว ไม่นิยมรับประทานกับผักเหมือนกับไส้กรอกอีสาน วิธีทำไส้ฉั่วนั้นมีการนำเอาไส้หมู ซึ่งเป็นไส้อ่อนไปล้างให้สะอาดแล้ว รูดเอา ไส้ชั้นในออกเพราะอาจจะทำให้ไส้กรอกหมูได้ บางคนจะล้างด้วยน้ำเกลือเพื่อให้สะอาดและ ลดกลิ่นคาว ไส้ที่ล้างแล้วนี้จะนำมาเป็นไส้สำหรับยัดหรือบรรจุส่วนผสมเพื่อเตรียมไปรมควัน ส่วนผสมของไส้ฉั่ว มีเนื้อหมูสับ ถ้าจะให้ดีต้องเป็นเนื้อติดมันนิดหน่อย หรือ เนื้อติดมันตรงคอจะทำให้ไส้ฉั่วมีมันบ้าง เวลารับประทานกับข้าวเหนียวจะคล่องคอ ไม่นิยมใช้ เนื้อล้วนๆ เพราะจะทำให้ไส้ฉั่วแห้ง สำหรับเครื่องปรุงที่จะนำมาผสมกับไส้ฉั่ว นั้น ก็จะมี ตะไคร้ พริกแห้ง เกลือ กะปิ หอม กระเทียม ขมิ้นเล็กน้อยเพื่อให้สวยงาม ส่วนผสมจะมากน้อยอย่างไรก็ได้แต่ปริมาณของเนื้อหมู นำเอาเครื่องปรุงเหล่านี้มาโขลกให้ละเอียด แล้วนำมาคลุกกับเนื้อหมูให้เข้ากัน ปรุงรสให้พอดีตามชอบ ถ้าใครไม่เชื่อฝีมือก็อาจจะเหาะผงชูรสลงไปสักเล็กน้อยก็ได้ เมื่อคลุกเคล้าได้ที่แล้วก็นำมายัดไส้ โดยใช้กรวยก็จะทำให้รวดเร็วขึ้น เมื่อยัดไส้เสร็จแล้วก็นำมาขดเป็นวงกลม ใช้ไม้คียบเพื่อให้ยก พลิกไปมาได้สะดวกขึ้น นำมาปิ้ง หรือรมควันโดยใช้กาบมะพร้าวเป็นเชื้อเพลิง และถ้ามีกากมะพร้าวที่คั้นกะทิแล้วมาโรย เป็นระยะๆ ก็จะทำให้ไส้ฉั่วหอมรับประทาน เต่าสำหรับปิ้งไส้ฉั่วนั้นจะทำเป็นพิเศษ ใช้สังกะสีขดเป็นวงกลมเพื่อให้เกิดความร้อน ได้ไส้ฉั่วก็จะสุกเร็วขึ้น ขณะนี้ปิ้งไส้ฉั่วนั้นจะต้องพลิกไปมาอยู่เสมอ เพื่อให้สุกได้ทั่วถึงกัน และในขณะที่ปิ้งอยู่นั้นต้องคอยสังเกตดูว่าถ้าไส้ฉั่วพองตัวก็จะต้องคอย ใช้เข็มหรือของแหลม จิ้มให้น้ำมันไหลออกเสมอ มิฉะนั้นจะทำให้ไส้ฉั่วแตก ไม่สวย ไม่น่ารับประทาน ในปัจจุบันนี้ บางทีใช้วิธีเอาไส้ฉั่วไปนึ่งในลังถึงให้สุกก่อน แล้วค่อยนำไปปิ้ง อีกทีหนึ่งจะทำให้ไม่เสียเวลามาก และไส้ฉั่วจะสุกทั่วถึง แต่ก็ไม่อร่อยเหมือนปิ้งด้วย กาบมะพร้าวจนสุก ดังที่กล่าวไว้แต่ตอนต้นว่าการรับประทานไส้ฉั่วของคนลำปางนั้นนิยมรับประทานคู่กับน้ำพริก หรืออาหารอื่นด้วย และจะมีผักลวกหรือผักนึ่งเป็นเครื่องเคียง นอกจากนี้ถ้าใช้เป็นอาหารสำหรับห่อข้าวไปทำงานก็อาจจะไม่มีน้ำพริก ผักลวก หรือน้ำพริก ผักนึ่งก็ได้ การทำไส้ฉั่วนับว่าเป็นงานที่ยุ่งยากพอสมควร ส่วนใหญ่นิยมซื้อจากตลาดมารับประทาน ซึ่งเดี๋ยวนี้ไส้ฉั่วมีราคาค่อนข้างแพง ชาวบ้านไม่มีโอกาสได้รับประทานบ่อยนัก การรับประทานไส้ฉั่วของคนปัจจุบัน เพื่อให้ได้คุณค่าทางอาหารก็อาจจะแก้มด้วยผักสดด้วยก็ได้ คุณค่าทางอาหาร ไส้ฉั่ว นอกจากจะได้โปรตีน ไขมัน อาจจะได้แร่ธาตุอื่นๆ อีกหลายอย่างรวมทั้งได้สมุนไพร จาก ตะไคร้ หอม กระเทียมอีกด้วย และเดี๋ยวนี้ ไส้ฉั่วนั้นเป็นอาหารขึ้นภัตตาคารใช้ทำเป็นออร์เดิร์ฟ ซึ่งเรียกว่า “ออร์เดิร์ฟเมือง” ก็อร่อยแบบล้านนาไทย จะให้ดีก็ต้องหาชิมดู แล้วจะรู้ว่าอร่อยอย่างไร

(ที่มา [http:// www.rilp.ac.th/](http://www.rilp.ac.th/))

ไม้ชะจาว

ไม้ชะจาว (Elm หรือ Indian Elm) เป็นต้นไม้ซึ่งปรากฏในตำนานคู่กันมากับวัดพระธาตุลำปางหลวง ถือเป็นต้นไม้ที่ศักดิ์สิทธิ์ คู่วัดและเป็นต้นไม้ประจำจังหวัดลำปาง มีชื่อทางราชการว่า กระจเภา ชื่อวิทยาศาสตร์คือ *Holoptelea integrifolia* Planch. ภาคเหนือยังเรียกได้อีกหลายชื่อเช่น ชะจาวแจง ฮังคาว ชื่อตามท้องถิ่นอื่นเช่น กระจเภา กระจเภา (ภาคกลาง) ตะลี้แค (กะเหรี่ยง - แม่ฮ่องสอน) กะเซาะ กาขาว (เพชรบูรณ์) ฮ้างคาว (อุดรธานี เชียงราย ชัยภูมิ) กระจเภา (กาญจนบุรี) หมาเหนียว (นครราชสีมา) กระจเภา ชะเภา (ภาคใต้) พูคาว (นครพนม) ไม้ชะจาวเป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ เปลือกสีน้ำตาลอมเทา มีต่อมระบาย อากาศเป็นจุดกลมเล็กๆ สีขาว มองเห็นได้ง่าย ใบรูปรี หรืออ้วนป้อม กว้างประมาณ ๕ - ๘ ซม. ยาว ๘ - ๑๔ ซม. เนื้อบางคล้ายกระดาษ เกลี้ยง หลังเส้นกลางใบมีขนเล็กน้อย ท้องใบมีขนมาก โคนเกือบเป็นเส้นตรง หรือเว้ารูปหัวใจ ขอบใบเรียบหรืออาจเป็นคลื่น เล็กน้อยหรือหยักห่างๆ ปลายยาวมน ดอกออกเป็นช่อยาว ๕ - ๑๐ มม. ดอกออกเป็นกระจุก ผลออกเป็นช่อยาวประมาณ ๔ - ๖ ซม. ช่อผลมีขนประปราย ช่อหนึ่งมี ๕ - ๑๐ ผล กิ่งผลตั้งตรง แต่ละกิ่งมีผลอยู่ที่ปลายเพียงผลเดียว ผลเป็นรูปแบบมีเยื่อบางๆ เป็นปีกโดยรอบขนาด ๒ - ๓ ซม. เมล็ดรูปรี หรือรูปหัวใจกลับหัว ไม้ชะจาวเป็นไม้ที่มีอยู่ตามป่าเบญจพรรณทั่วไป ชอบขึ้นในระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๑๕๐ - ๑,๓๐๐ เมตร ซึ่งมีความชื้นสูงหรืออยู่ใกล้แหล่งน้ำ ความแข็งแรงของไม้ชะจาวอยู่ในระดับปานกลาง แข็งแล้วเหนียวมาก ทิ้งไว้นานๆ มีสีเทาอมเหลือง เลื่อย ใส กบ ตบแต่งได้ดี จึงสามารถนำมาใช้ทำประโยชน์ ในการสร้างอาคารบ้านเรือน ประตูหน้าต่าง เครื่องบน เครื่องเรือน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ เครื่องใช้อื่นๆ เช่น ครก สาก แจว พาย กรรเชียง พานท้ายและรางปืน หวี สันแปรง หลอดด้าย เนื่องจากมีความเหนียวและดั่งดี จึงเหมาะสำหรับทำ ไม้คาน แร็กเกต ในประเทศอินเดียและพม่า ใช้ทำเกวียน แอก นอกจากนี้เปลือกยังสามารถทำเป็นเชื้อกลั่น ใช้ทำกระดาษ และกระสอบ ประโยชน์ทางด้านสมุนไพรคือ ใช้เปลือกรักษาโรคเรื้อนสุนัข เป็นยากันตัวไร แก้วปวดข้อ

เครื่องหมายดวงตราประจำจังหวัดลำปาง

เครื่องหมายตราประจำจังหวัดลำปาง มีรูปไก่อูขาวเป็นสัญลักษณ์สำคัญยืนอยู่ในซุ้มมณฑปพระธาตุลำปางหลวง

ต่อมาทางจังหวัดลำปางได้เสนอกกระทรวงมหาดไทยขอให้เครื่องหมายดวงตราประจำจังหวัดลำปาง ซึ่งมีรูปไก่อูขาว เป็นสัญลักษณ์สำคัญนั้น ได้กำหนดสีประจำจังหวัดลำปางด้วย

กระทรวงมหาดไทยมีหนังสือที่ มท.๐๔๐๔/๔๘๗ ลงวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๑๔ ให้ธงประจำจังหวัดลำปางเป็นธงสีเขียวมรกต สีเดียว กลางธงเป็นตราดวงรูปประจำจังหวัดลำปาง

(ที่มา [http:// www.rilp.ac.th/](http://www.rilp.ac.th/))

ไถ่ฝือก

ไถ่ฝือก ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดลำปาง มีมาแต่ตำนานเมือง กุกุตตนคร ตำนานเกี่ยวกับพระฤาษี ๕ องค์ ปางเมื่อยังอยู่ ณ ดอยยัสสภิตติบรรพต คือ ม่อนพระยาแจ้งปางเมื่อเมือง กุกุตตนครอุดมด้วย ฝี่เสื่อยักษ์ชุกชุมกันในย่านเวียงดิน

พระฤาษี ๕ องค์ ได้ถวายภัตตาหารแต่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ ดอยยัสสภิตติ แต่เหตุด้วยวันนั้น ทัศนวิสัยอึมครึม พระฤาษี ๕ องค์ ก็กริ่งเกรียงว่าแม้กาลเวลาล่วงเลยโภชนาการแล้ว องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคงยังมีได้เสวยฉันพระกระยาหารนั้น เพราะท้องฟ้า มีดมัวที่จริงพระองค์เสวยขนฉันนั้นแล้ว พระอินทร์ยังรู้ถึงความวิปริตวิตกกังวลของพระฤาษี ๕ องค์ ก็ทรงเนรมิตไถ่ฝือกยื่นชั้นเหนือดอยยัสสภิตติ พระฤาษี ๕ องค์ ก็เข้าใจที่นั่นว่า พระองค์ทรงเสวยภัตตาหารที่ทูลเกล้าถวายนั้นแล้ว หลังจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จ กลับ ต่อมาพระยาวิรุฬห์และพระยาเวสสุวรรณ ก็นำตันศรีมหาโพธิ์มาปลูก มีฝี่เสื่อ (พญายักษ์) สามพันตนแวดล้อมอารักขา ณ เวียงดินหรือ กุกุตตนคร สถานที่ปลูกตันศรีมหาโพธิ์ ปัจจุบันคือที่ตั้งวัดศรีล้อม ตำบลเวียงเหนือ ถนนพระแก้ว หลังกองบังคับการตำรวจภูธร เขต ๖

เครื่องหมายไถ่ฝือกเมืองกุกุตตนคร กลายเป็นสัญลักษณ์สำคัญโดยปรากฏดวงตราเครื่องหมายไถ่ฝือก คู่กับดวงตราแผ่นดินใน ศาลากลางเมืองนครลำปาง แต่สมัยเริ่มเปลี่ยนระบบบริหารแบบค้ำสนามหลวง เป็นศาลาว่าการประจำนครขึ้น ในสมัยเริ่มสร้างศาลากลาง หลังแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ นอกจากนี้ ยังมีดวงตราสัญลักษณ์ไถ่ฝือก ในยอดจั่วพระอุโบสถวัดบุญวาทย์สร้างเสร็จเฉลิมฉลองเมื่อวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๘ เป็นเครื่องหมายพระฤาษี ๕ องค์

นอกจากนี้ที่สะพานรัชฎาภิเษกสร้างเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ ก็มีเครื่องหมายไถ่ฝือกเป็นสัญลักษณ์สำคัญ เครื่องหมายไถ่ฝือก นอกจากนี้ยังเป็นดวงตราประจำจังหวัดลำปางแล้ว ยังเป็นตราประจำของโรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัยและดวงตราประจำสำนักงานเทศบาล เมืองลำปาง

(ที่มา [http:// www.rilp.ac.th/](http://www.rilp.ac.th/))

รถม้าลำปาง

รถม้าลำปาง เริ่มมีตั้งแต่ พ.ศ.2458 โดยอพยพมาจากกรุงเทพมหานคร รถม้านั้นแต่เดิมเป็นรถประจำตำแหน่ง ของข้าราชการบริพาร ชั้นผู้ใหญ่ในราชสำนัก ในปี พ.ศ.2458 รถยนต์เริ่มแพร่อิทธิพลเข้ามาในกรุงเทพฯ เจ้าขุนมูลนายแต่เดิมใช้รถม้าเป็นพาหนะไปไหนมาไหนต่างก็เปลี่ยนมาใช้รถยนต์แทนบรรดาเจ้าของรถม้า ส่วนมากจะเป็นพวกแขกในกรุงเทพฯ เมื่อไม่มีใครใช้บริการรถม้าเป็นพาหนะต่างก็ขาดรายได้ และคิดที่จะออกไปหากินยังต่างจังหวัด ส่วนมากจะเลือกมาทางภาคเหนือของประเทศไทย เพราะขณะนั้นทางรถไฟสายเหนือได้ทำการก่อสร้างเสร็จ มาถึงจังหวัดลำปางพอดี การขนย้ายรถม้า จะยากลำบากมาก มีทางเดียวที่จะบรรทุกมาได้ก็โดยทางรถไฟ พวกแขกเจ้าของรถม้า จึงเลือกขึ้นรถไฟมาทางจังหวัดลำปาง ในตอนแรกๆรถม้าในลำปางจะใช้บริการ พวกแม่ค้าบรรทุกผักไปจำหน่ายที่ตลาดเท่านั้น ต่อมารถม้าในลำปางค่อยๆทวีคูณขึ้นตามลำดับและยาวนานจนกลายเป็นทางเลือกสำหรับการสัญจรในเมืองลำปางปัจจุบันแม้จะใช้รถยนต์เป็นพาหนะรับส่งผู้คน แต่ชาวลำปางก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์นี้ไว้รถม้าในลำปางนับว่าเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของจังหวัด ที่คอยบริการนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดเพื่อนั่งรถม้าชมเมืองลำปาง หากใครมาถึงจังหวัดลำปางแล้วไม่ได้นั่งรถม้าเที่ยวรอบเมืองลำปางก็เหมือนไม่ได้มาถึงลำปาง ค่าบริการรถม้าจะคิดราคาไว้เท่ากันไม่มีการโกง ราคานักท่องเที่ยว และเมื่อมีงานเทศกาลหรืองานประจำปีงานหลวงของเมืองลำปางก็จะมีการนำ เอรารถม้ามาแต่งเป็นแฟนซีร่วมเข้ากับขบวนเท่านั้น เพื่อให้ประชาชนได้ชื่นชมและรักหวงแหนสิ่งนี้ ให้ คู่บ้านคู่เมืองตลอดไป

(ที่มา [http:// www.rilp.ac.th/](http://www.rilp.ac.th/))

พระยาสุลวะลือไชยสงคราม

พระยาสุลวะลือไชยสงคราม พระยาสุลวะลือไชยสงคราม เป็นชาวลำปางแต่กำเนิด เกิดที่บ้านปางยางคก แขวงทางสัด (ปัจจุบันคืออำเภอห้างฉัตร) มีอาชีพเป็นพรานป่า มีความสามารถในวิชาคชกรรม เรียกกันว่าหมอโพนเพราะเป็นผู้ที่มีความกล้าหาญ ไม่กลัวช้างป่า ได้ช่วยเหลือ ชาวนาไล่ช้างที่มาเหยียบข้าว ในนาอยู่เป็นประจำ จนได้รับสมญาว่า “ทิพย์ช้าง” เคยอุปสมบทเป็นพระภิกษุอยู่ที่วัดปางยางคก ผลงานของท่านก็คือ ระหว่าง พ.ศ. ๒๒๗๒ - ๒๒๗๕ ทางล้านนาไทยเกิดการจลาจลมีการแย่งชิงอำนาจกัน ล้านนาไทยต้องตก อยู่ภายใต้การปกครองของพม่าเป็นเวลานานกว่า ๒๐๐ ปี ไม่มีใครสามารถกอบกู้บ้านเมืองคืนมาได้ พม่าได้เข้ามาตั้งกองบัญชาการ อยู่ที่เมืองลำพูน มีท้าวมหายศเป็นผู้บัญชาการ นครลำปางในขณะนั้นได้มีบรรดาพระภิกษุสามเณรจากวัดต่างๆ ที่มีความรู้ความสามารถ ในการสู้รบได้รวมตัวกัน และลาสิกขาบทออกมาช่วยกันต่อสู้กับพม่า แต่สู้ไม่ได้จึงถอยและหนีเข้าไปอยู่ในวัดพระธาตุลำปางหลวง ซึ่งเป็นวัดที่มีกำแพงเมืองมั่นคงแข็งแรง ภายหลังทัพพม่าของท้าวมหายศได้ตามมาและยิงต่อสู้จนได้ชัยชนะ และเข้าไปคุมทัพตั้งมั่น อยู่ในวัดพระธาตุลำปางหลวง ต่อมาได้มีพระมหาเถระแห่งวัดพระแก้วชมพู ได้ติดต่อกับหนานทิพย์ช้าง เนื่องจากได้ยินกิตติศัพท์ว่าเป็นผู้มีความสามารถ ความกล้าหาญ เฉลียวฉลาด ให้มาช่วยกันกู้บ้านเมือง ให้หนานทิพย์ช้างได้เล็ดลอดเข้าไปในวัดพระธาตุลำปางหลวง และใช้ปืนใหญ่คาบศิลา ยิงท้าวมหายศตายพร้อมกับขับไล่กองทัพพม่าออกจากนครลำปางได้ หนานทิพย์ช้างจึงได้รับการสถาปนาให้เป็นพระยาสุลวะลือไชยสงครามครองเมืองลำปาง พระยาสุลวะลือไชยสงคราม ครองเมืองลำปาง เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๗๙ และมีโอรส คือ เจ้าฟ้าชายแก้ว ได้ครองเมืองลำปางและมีโอรส สืบต่อมาอีก ๗ องค์ ซึ่งถือว่าเป็นตระกูลของเจ้าเจ็ดคนที่เป็ต้นตระกูลที่ปกครองล้านนาไทยในสมัยเป็นประเทศราชของกรุงเทพ เจ้าทั้งเจ็ดตนซึ่งเป็นโอรสของเจ้าฟ้าชายแก้วและเป็นหลานของพระยาสุลวะลือไชยสงครามได้แก่ เจ้ากาวิละ เจ้าคำโสม เจ้าน้อยคำ เจ้าดวงทิพย์ เจ้าหมูล้า เจ้าคำฝั้น และ เจ้านบุญมา ซึ่งเจ้าทั้งเจ็ดนี้ต่อมาได้ครองเมืองเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง สืบวงศ์ตระกูลเป็นต้นตระกูลของ ณ เชียงใหม่ ณ ลำปาง ณ ลำพูน และเชื้อเจ็ดตน อันเป็นตระกูลที่ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ของล้านนา ที่ร่วมสมัยกับประวัติศาสตร์ของกรุงรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งถึงในสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้ยกเลิกตำแหน่งเจ้าผู้ครองนคร และปรับเปลี่ยนการปกครองเป็น มณฑลต่างๆ และเป็นจังหวัด เช่น ในปัจจุบันนี้ จึงเป็นอันสิ้นสุดตำแหน่งเจ้าผู้ครองนคร เหลือไว้แต่ความทรงจำทางประวัติศาสตร์ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้ากันอีกต่อไป

(ที่มา [http:// www.rilp.ac.th/](http://www.rilp.ac.th/))

หลวงพ่อกษม เขมโก

หลวงพ่อกษม เขมโก หรือหลวงปู่กษม เขมโก เป็นพระสงฆ์ที่มีจริยวัตรที่ควรเคารพกราบไหว้รูปหนึ่งของชาวลำปาง และชาวล้านนา ท่านกำเนิดในสกุลของเจ้า มีบิดาชื่อ เจ้าน้อยหนู มณีอรุณ และมารดาชื่อ เจ้าแม่บัวซอน ณ ลำปาง เกิดเมื่อวันพุธที่ ๒๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๕ ร.ศ. ๑๓๑ จ.ศ. ๑๒๗๔ ค.ศ. ๑๙๑๒ ตรงกับเดือนยี่เหือน ปีมะแม หรือปีไข่ ณ บ้านท่าแกมวังริมแม่น้ำวัง จังหวัดลำปาง สายตระกูลทั้งบิดามารดา เป็นหลานของเจ้าบุญวาทย์ วงศ์มานิตย์ เจ้าผู้ครองนครองค์สุดท้าย หลวงพ่อกษม เขมโก จบชั้นประถมปีที่ ๕ จากโรงเรียนบุญทวงศ์อนุกุล ปัจจุบันคือ โรงเรียนเทศบาล ๓ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เมื่ออายุได้ ๑๓ ปี พ.ศ. ๒๔๖๓ บวชน้ำไฟ ในงานฉาปนกิจศพ เจ้าอาวาสวัดป่าดัวะ และปี ๒๔๗๐ ได้บวชฉลองโรงไฟฟ้าจังหวัดลำปาง และจำพรรษาอยู่ ณ วัดบุญยืน ครั้นอายุได้ ๒๑ ปี ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ โดยมีเจ้าคุณพระธรรมจินดานายกเจ้าคณะจังหวัด เป็นพระอุปัชฌายะ พระครูอุตรวงศ์ธาดา วัดหมื่นกาดเป็นพระกรรมวาจาได้ฉายาว่า “เขมโก” เมื่ออุปสมบทแล้วได้ศึกษาเล่าเรียนภาษาบาลี และศึกษานักธรรม จนสอบนักธรรมเอกได้และในปี พ.ศ. ๒๔๙๒ ได้ออกจากวัดบุญยืน ถุดงค์ไปตามป่าช้าต่างๆ ในลำปาง จนในที่สุดไปจำศีลภาวนาอยู่ที่ป่าช้าศาลาวังทานบริเวณสถานีโทรทัศน์ช่อง ๑๑ ศูนย์ประชาสัมพันธ์เขต ๓ ในปัจจุบัน ในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ หลวงพ่อได้ประจำอยู่ที่ ป่าช้าประตูม้า ซึ่งตอนหลังเรียกว่า สุสานไตรลักษณ์ ตามชื่อที่หลวงพ่อดังให้ เพื่อชี้ให้เห็นสังฆกรรมตามกฎของธรรมชาติว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หลวงพ่อกษม เขมโก เป็นพระสงฆ์ที่มุ่งสู่การปฏิบัติ ได้เจริญกรรมฐาน ปฏิบัติตามรอยพระพุทธรองค์ ท่านมีความอดทน ต่อสู้กับธรรมชาติ ต่อสู้กับกิเลส และมีเมตตาต่อญาติธรรม ประชาชนผู้ทุกข์ยากต่างๆ มากมาย เชื่อกันว่า หลวงพ่อกษม เขมโก ได้ปฏิบัติกรรม อานิสงส์ ลิปเอ็ด คือ ทานบารมี อุเบกขาบารมี ศีลบารมี เนกขัมมะบารมี ปัญญาบารมี อิริยะบารมี ขันติบารมี สัจจะบารมี เมตตาบารมี อธิษฐานบารมี และอานิสงส์ในการบรรพชา ในระยะต่อมา ศิษยานุศิษย์ของหลวงพ่อกษม ได้ตั้งเป็นมูลนิธิการศึกษาของหลวงพ่อกษม เขมโก นำดอกผลที่ได้จากประชาชน ที่ศรัทธาในหลวงพ่อบริจาคหรือบูชาวัตถุมงคลต่างๆ ได้นำไปช่วยองค์กร สถาบันการศึกษาและกลุ่มต่างๆ ตลอดจนคนยากจนเป็น จำนวนมาก อำนวยประโยชน์ให้กับชาวลำปาง อย่างเอนกอนันต์ ปรากฏสิ่งที่เป็นถาวรวัตถุที่มีมูลนิธิบริจาคมียู่ทั่วไปในจังหวัดลำปาง ทั่วไปถือว่าหลวงพ่อกษมเป็นอริยสงฆ์อีกรูปหนึ่งของไทย ทุกวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ของทุกปี จะมีประชาชนหลังไหลมาทุกสารทิศ มาเพื่อที่จะมาทำบุญร่วมกับหลวงพ่อกษม ในขณะนี้บริเวณสุสานไตรลักษณ์ที่หลวงพ่อกษม จำศีลภาวนาอยู่ จะมีประชาชนจากทุกหนทุกแห่งมาสมัครหลวงพ่อกษมเป็นประจำทุกวัน จนเป็นเหมือน แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของลำปางอีกที่หนึ่งด้วย ซึ่งจะตั้งอยู่ที่บริเวณประตูม้า ทิศเหนือของเมืองลำปาง ไปตามทางสายลำปางแจ้ห่ม ห่างจากบริเวณศาลากลางจังหวัดประมาณ ๓ กิโลเมตรเศษ

แหล่งภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์

ที่ตั้ง แหล่งภาพเขียนสีสมัยก่อนประวัติศาสตร์มีที่ตั้งอยู่ที่ค่ายประตูผา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตั้งอยู่บริเวณหน้าผาด้านหลังศาลเจ้าพ่อประตูผา ปัจจุบันพื้นที่แหล่งภาพเขียนสีอยู่ในเขตพื้นที่ทหารกองพันฝึกรบพิเศษที่ 3 ค่ายประตูผา อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

การเดินทาง เดินทางโดยรถยนต์จากจังหวัดลำปางมาทางหลวงหมายเลข 1 สายลำปาง – งาว จนถึงศาลเจ้าพ่อประตูผา แล้วเดินเท้าต่อไปยอดเขาด้านหลังศาลเจ้าพ่อประตูผา ไปตามทางเดินเท้าเลียบริมผาจะพบภาพเขียนสีบนผนังหน้าผาเป็นระยะๆ ตลอดแนวผา

การค้นพบ พ.ศ.2531 นายทหารในสังกัดกองร้อยฝึกรบพิเศษที่ 3 ค้นพบแหล่งภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์ขนาดใหญ่ บริเวณศาลเจ้าพ่อประตูผา อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ในเขตกองร้อยฝึกรบพิเศษที่ 3 ค่ายประตูผา พ.ศ. 2541 นายนำพล โพธิวงศ์ เจ้าหน้าที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย แม่เมาะได้รับแจ้งจากกองร้อยฝึกรบพิเศษที่ 3 ว่าค้นพบแหล่งเขียนภาพ สีสสมัยก่อนประวัติศาสตร์ขนาดใหญ่ บริเวณศาลเจ้าพ่อประตูผา นายนำพล โพธิวงศ์จึงแจ้งนางสาววิวรรณ แสงจันทร์ นักโบราณคดี ห้างหุ้นส่วนจำกัดเหมอกรีนและร่วมกันทำการสำรวจ จากนั้นจึงแจ้งสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 6 จังหวัดเชียงใหม่ กรมศิลปากร

สภาพทั่วไปของแหล่งและลักษณะภาพเขียนสี

มีลักษณะคล้ายเพิงผา แต่ผนังเพิงผาเป็นหน้าผาชันสูงประมาณ 50 เมตร ยาวตลอดแนวของเขาด้านดินมีลักษณะเป็นดินฝุ่นสีน้ำตาลแดงเข้ม มีขนาดกว้างบ้างแคบบ้าง มีหินขนาดใหญ่ตระเกะกระทั่วไป ถัดจากเพิงผาลงไปเป็นลาดไหลเขาค่อนข้างชัน ป่าไม้โดยรอบมีลักษณะเป็นป่าดิบแล้ง มีไม้ยืนต้นขึ้นกระจัดกระจายทั่วไปไม่แน่นอนและมีป่าไผ่แทรกอย่างหนาแน่น

ผาที่ 1 เป็นรูปเขียนสีรูปมือ รูปสัตว์และลายเรขาคณิต

ผาที่ 2 เป็นรูปเขียนสีรูปมือและรูปสัตว์

ผาที่ 3 เป็นรูปเขียนสีรูปมือ รูปสัตว์และรูปคนที่ยืนอยู่ด้านหน้าวัว ซึ่งภาพวัวนี้แสดงสัดส่วนทั้งเขา หาง ขาและลำตัวอย่างชัดเจน ภาพลายเส้นตัดกัน ภาพลายเส้นเป็นกรอบสี่เหลี่ยมซ้อนลดหลั่นกัน ภาพลายเส้นแบบฟันปลาในเส้นคู่ขนาน และยังพบตัวอักษรไทยสมัยปัจจุบัน เขียนชื่อบุคคลด้วยสีดำทับบนภาพเขียนสี

ผาที่ 4 ห่างจากผาที่ 3 ประมาณ 20 เมตร สภาพพื้นที่เป็นพื้นดิน มีพืชขึ้นบริเวณริมผนังและลาดเขา มีผนัง 2 ระดับ คือ ระดับล่างสูงตั้งแต่ผิวดินถึงประมาณ 2 – 3 เมตร เหนือขึ้นไปเป็นตะพักแคบๆ และเป็นผนังระดับบน พบภาพเขียนสีบนผนังระดับบนเป็นภาพบุคคลแบบเงาที่บวมชุดคล้ายกระโปรง ภาพสัตว์

คล้ายปลาหมึก และภาพสัตว์คล้ายช้างหรือวัว มีเขายาวในลักษณะเส้นโครงร่างและยังมีภาพอีกจำนวนหนึ่ง

แต่ไม่สามารถบอกได้ชัดเจนว่าเป็นภาพอะไร

ผาที่ 5 สภาพพื้นที่มีลักษณะคล้ายกับผาที่ 4 ห่างจากผาที่ 4 ประมาณ 5 เมตร พบภาพเขียนสีบนผนังระดับบนเป็นภาพลายเส้นเรขาคณิตและภาพมือ ความยาวประมาณ 5 เมตร

ผาที่ 6 พื้นที่ทั้งหมดเป็นหินขนาดใหญ่วางระเกะระกะ ทำให้เหลือพื้นที่ว่างประมาณ 2 ตารางเมตร ห่างจากผาที่ 4 ประมาณ 20 เมตร พบภาพเขียนสีบนผนังด้านซ้ายและขวา (บริเวณตรงกลางไม่พบภาพ) เป็นภาพลายเส้นเรขาคณิตในลักษณะสี่เหลี่ยมทั้งลายเส้นและแบบเงาที่บดและภาพลายเส้นกากบาท

ผาที่ 7 มีลักษณะเป็นเพิงผากว้างประมาณ 5 – 8 เมตรห่างจากผาที่ 5 ประมาณ 15 เมตร พบภาพเขียนสียาวประมาณ 10 เมตร สูงจากพื้นดินประมาณ 1.5 – 7 เมตร เป็นภาพมือแบบเงาที่บด ภาพมือแบบลายเส้นคล้ายตัวยู (U) หงาย ภาพลายเส้นตัดกัน ภาพลายเส้นโค้งขนานกันคล้ายลายนิ้วมือ ภาพสัตว์คล้ายเต่า ภาพลายเส้นแบบฟันปลา ภาพลายเส้นแบบเครื่องหมายมากกว่า (>) และน้อยกว่า (<) ในกรอบสี่เหลี่ยม ภาพสัตว์แบบเงาที่บดมองด้านข้างและภาพบุคคลแบบเงาที่บดมองด้านหน้าในลักษณะยื่นย่อเข้า กางแขนทั้งสองข้างออก ด้านล่างของผนังมีตัวอักษรภาษาไทยสมัยปัจจุบัน เขียนบนผนังและทับภาพเขียนสีบางส่วน

ผาที่ 8 ลักษณะผนังคล้ายผาที่ 4 คือมีผนังสองชั้นลดหลั่นกัน ห่างจากผาที่ 6 ประมาณ 10 เมตร พบภาพเขียนสีบนผนังระดับบนเป็นภาพเหมือนแบบเงาที่บดและภาพสัตว์แบบเงาที่บด

กำหนดอายุ จากลักษณะของภาพเขียนสี เทคนิควิธีการน่าจะร่วมสมัยกับภาพเขียนสีบนผนังเพิงผาหรือถ้ำที่พบในหลายพื้นที่ของประเทศไทย ซึ่งกำหนดอายุไว้โดยประมาณ 2,500 – 3,000 ปีมาแล้ว

(ที่มา หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลำปาง)

เครื่องปั้นดินเผา

เครื่องปั้นดินเผาหรือเซรามิกหมายถึงผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากดิน หิน ผ่านการเผา ทำให้เนื้อผลิตภัณฑ์มีความแข็งแรงทนถาวร เนื้อแกร่ง สีขาว สีน้ำตาล สีเหลือง เคาะเสียงดังกังวาน เช่น เครื่องลายคราม เครื่องถ้วยเบญจรงค์ เครื่องสังคโลก ที่สวยงามมีราคาแพง เคาะเสียงดังที่บึบ เช่น กระจ่าง ต้นไม้ หม้อดินเผา น้ำตั้น โอ่งน้ำดื่ม ไห อัฐมอญ กระเบื้องมุงหลังคา เป็นต้น

เครื่องปั้นดินเผาในปัจจุบันจัดแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 คือ ประเภทที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้าง

ประเภทที่ 2 คือ ประเภทที่เกี่ยวกับงานอุตสาหกรรม

ประเภทที่ 3 คือ ประเภทที่เกี่ยวกับภาชนะ เครื่องใช้ เครื่องตกแต่งและเครื่องประดับ

ลักษณะของเตาเผาเครื่องปั้นดินเผาโบราณ

1. กลุ่มเตาเผา อำเภอวังเหนือ กลุ่มเตาที่พบในอำเภอวังเหนือ ส่วนใหญ่จะมีความคล้ายคลึงกับกลุ่มเตาเผาโบราณที่เวียงกาหลง จังหวัดเชียงราย คือเป็นเตาที่ก่อด้วยดินเหนียวทรงรี ปล่องระบายความร้อนและช่องสูมไฟจะอยู่ที่ปลายเตา

2. กลุ่มเตาเผา อำเภอเมือง เป็นเตาที่ก่อด้วยอิฐพอกทับภายนอกเตาด้วยดินเหนียว ทรงเตาเป็นวงรี ลักษณะโดยทั่วไปคล้ายกับกลุ่มเตาวังเหนือ ต่างกันก็แต่เพียงวัสดุที่ก่อสร้างเตาและขนาด เพราะกลุ่มเตาอำเภอเมืองนี้มีหลายขนาดทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่

3. กลุ่มเตาเผา อำเภอเสริมงาม เป็นเตาที่ก่อด้วยดินเหนียว มีลักษณะที่แตกต่างไปจากกลุ่มเตาวังเหนือและอำเภอเมือง ลักษณะของเตาคคล้ายคลึงกับเตาทางภาคเหนือของจีน

ลักษณะเด่นของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาลำปาง

เครื่องปั้นดินเผาของจังหวัดลำปางมีแบบผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ดังนี้

1. แบบอนุรักษ์นิยม ใช้กรรมวิธีการปั้นแบบดั้งเดิม (แบบกึ่งเครื่องกึ่งมือ) ปั้นด้วย ชาม จาน และใช้วิธีเผาแบบโบราณ ใช้ฟืนเป็นเชื้อเพลิง ปัจจุบันยังมีการผลิตถ้วยชามตราไก่ ลูกถ้วยไฟฟ้า อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันประมาณ 8 โรงงาน

2. การเผาแบบใช้เตาก๊าซเพื่อให้ได้สินค้าที่มีคุณภาพและสามารถแข่งขันกับตลาดต่างประเทศได้ ผลิตภัณฑ์ประเภทนี้ได้แก่ เครื่องใช้บนโต๊ะอาหาร ของชำร่วย ของตกแต่งภายในบ้าน ลูกทรงเซรามิก งานปั้นฝีมือและงานเบญจรงค์

3. การเผาแบบใช้เตาอุโมงค์ ใช้เชื้อเพลิงทั้งก๊าซและน้ำมัน ใช้เทคโนโลยีการเผาและขั้นตอนการผลิตขั้นสูง ใช้เผาผลิตภัณฑ์ได้ปริมาณมากและมีคุณภาพดี เพื่อการส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศ เครื่องปั้นดินเผาของจังหวัดลำปาง ได้มีการผลิตและจำหน่ายเป็นอุตสาหกรรมมานานแล้ว แต่อดีตมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน แม้จะขาดช่วงไปบ้างก็ตาม อุตสาหกรรมการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในยุคปัจจุบันได้ใช้วัตถุดิบ ดินขาวลำปาง ผลิตในโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก เป็นสินค้าเศรษฐกิจส่งจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ

(ที่มา หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลำปาง)

หัตถกรรมแกะสลักไม้ตำบลนาคร้ว

ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีหมู่บ้านที่ประชาชนประกอบอาชีพแกะสลักไม้ ได้แก่บ้านหลุก บ้านน้ำทิ้ง และบ้านฮ่อม จากการให้ข้อมูลของนางศรีธรา สานใจวงศ์ ชาวบ้านหลุกกล่าวว่า นายดี แก้วชุม เป็นผู้แกะสลักรูปช้างรูปม้า ซึ่งเป็นการผลิตตามใบสั่งจากจังหวัดเชียงใหม่ ในลักษณะที่เป็นอุตสาหกรรมในครอบครัวอย่างจริงจัง และได้แพร่หลายไปทั่วหมู่บ้าน ซึ่งต่อมาได้ขยายการแกะสลักตามใบสั่งและตามแบบที่พ่อค้าคนกลางนำมาให้ จนกระทั่งทุกวันนี้ ชาวบ้านหลุกสามารถแกะสลักไม้ได้ทุกรูปแบบและทุกชนิด การถ่ายทอดงานช่างแกะสลักปัจจุบัน เนื่องจากเด็กรุ่นใหม่เติบโตขึ้นในสภาพแวดล้อมที่เห็นการแกะสลักอยู่ทุกวัน จึงได้ซึมซับเทคนิคต่างๆในการแกะสลักได้เป็นอย่างดี และสามารถสืบทอดงานแกะสลักและพัฒนาฝีมือต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

ขั้นตอนการแกะสลักไม้

1. ตัดไม้ให้ได้ขนาดตามต้องการ
2. วาดรูปโครงร่างของสิ่งที่ต้องการแกะสลัก
3. ใช้เลื่อยยนต์เจาะไม้ให้ได้รูปร่าง
4. ใช้มีดหรือขวานถากให้ได้รูปหยาบๆ
5. ใช้สิ่วขนาดใหญ่แต่งให้เห็นรูปร่างชัดเจนตามรอยขวาน
6. ใช้สิ่วขนาดต่างๆซึ่งมีประมาณ 20 – 30 ชนิด ตกแต่งรายละเอียด
7. ใช้กบไสไม้และมีดเหลา ชูดและแต่งขัดรอยให้ละเอียด
8. แกะลวดลายละเอียดหรือเส้นขน (ขั้นตอนนี้ส่วนมากผู้หญิงทำ)
9. นำไปอบหรือย่างไฟเพื่อให้เนื้อไม้แห้ง
10. เมื่อรูปแกะสลักไม้แห้งสนิทแล้ว จะขัดด้วยกระดาษทรายหยาบ (เบอร์ 80)

จนถึงกระดาษทรายละเอียด (เบอร์ 100) จนผิวด้านนอกเนียน เรียบสวย

11. ตกแต่ง ลงสี (ส่วนมากผู้หญิงทำ)

การจำหน่าย จะมีพ่อค้าคนกลางในตัวอำเภอมารับซื้อในราคาขายส่ง ส่วนมากงานผลิตจากแต่ละบ้านที่เป็นงานไม่ผ่านขั้นตอนการตกแต่ง จะรวมกันอยู่บ้านหลังใดหลังหนึ่งในหมู่บ้านซึ่งเป็นเจ้าของบ้านที่มีทุนมาก และมีคนงานที่ทำงานในขั้นละเอียดโดยจุดหนึ่งๆ จะมีผู้รับซื้องานแกะสลักจากชาวบ้านตามขนาดชิ้นงาน และจะนำมาตกแต่งลงสี ซึ่งแต่เดิมขั้นตอนนี้จะส่งไปทำที่จังหวัดเชียงใหม่ แต่ปัจจุบันชาวบ้านหลุกได้พัฒนาตนเองโดยอาศัยเทคนิควิธีจากเชียงใหม่ สามารถผลิตงานชิ้นสุดท้ายได้เองภายในหมู่บ้านและขายปลีกให้แก่ผู้ซื้อในหมู่บ้านเอง บางครั้งมีพ่อค้าคนกลางหรือชาวต่างประเทศมาซื้อถึงแหล่งผลิตซึ่งมีปริมาณมากขึ้นเรื่อยๆ

(ที่มา หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลำปาง)

หัตถกรรมการผลิตกระดาษสาหรือกระดาษน้ำโขง

การผลิตกระดาษสาของจังหวัดลำปาง มีการผลิตติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยแหล่งผลิตที่สำคัญคือบ้านน้ำโขง บางครั้งจึงเรียกว่ากระดาษน้ำโขงตามชื่อแหล่งผลิตดั้งเดิม และส่งไปจำหน่ายตามจังหวัดใกล้เคียงเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป กระดาษน้ำโขงหรือกระดาษสาของลำปาง แต่เดิมคงใช้งานทางด้านการนำไปทำพับสาหรือสมุดสำหรับบันทึกตำราต่างๆ ปัจจุบันได้ผลิตกระดาษสาส่งไปยังชาวบ่อสร้าง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อใช้ทำร่มบ่อสร้างซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป ปัจจุบันได้มีการผลิตกระดาษสาสีต่างๆ ในความหนาหลายขนาดสำหรับส่งไปจำหน่าย ตามใบสั่งในตลาดกรุงเทพฯ เพื่อนำไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปในนามผลิตภัณฑ์กระดาษสา เช่น ดอกไม้ กรอบรูป กระดาษห่อของขวัญ ฯลฯ ซึ่งมีการใช้งานกว้างขวางมากขึ้น และทำให้การผลิตกระดาษดำรงอยู่ต่อไปได้ วัตถุดิบสำคัญในการผลิตกระดาษสา คือ ต้นสา ซึ่งเป็นไม้เนื้ออ่อน มีเปลือกไม้ซึ่งให้เยื่อกระดาษที่มีคุณภาพเหมาะสำหรับทำกระดาษ ที่ผลิตขึ้นได้จะต้องอาศัยเยื่อกระดาษซึ่งผ่านขั้นตอนต่างๆ ในการผลิตจากปอสา

ขั้นตอนในการผลิตกระดาษสา

1. นำเยื่อสาใส่ลงในแบบพิมพ์ซึ่งวางในอ่างน้ำ
2. ใช้มือตีเยื่อสาให้กระจายทั่วแบบพิมพ์
3. ยกกรอบพิมพ์ขึ้น แล้วนำกรอบพิมพ์ที่มีเยื่อสากระจายทั่วทั้งแผ่นไปตาก
4. เมื่อตากพอหมาดแล้ว ใช้ขันน้ำคว่ำหรือภาชนะอื่นๆ เช่น ขันน้ำ ขันปิ่นโต คว่ำรีดหน้ากรอบพิมพ์จนทั่ว เพื่อให้เยื่อสาเรียบ (ถ้าไม่รีดหน้ากระดาษจะได้กระดาษสาหยาบ)
5. ตากให้แห้งสนิท (กระดาษสาขนาดเยื่อสา 5 ซีด ใช้เวลา 1 วัน)
6. เมื่อแห้งแล้ว ลอกเยื่อสาแห้งออกจากพิมพ์ จะได้กระดาษสาเป็นแผ่น
7. รวบรวมแผ่นกระดาษสาส่งตามผู้สั่ง

ตามปกติผู้ผลิตกระดาษสาที่เป็นผู้ลงทุนทำมักจะได้แก่ ผู้ดำเนินการขั้นตอนการผลิตเยื่อสา ซึ่งจะเป็นผู้นำเยื่อสาส่งให้ผู้รับช่วงต่อไป ในการผลิตกระดาษสาเรื่อยๆ ในหมู่บ้านได้แก่ หมู่บ้านท่าล้อ บ้านปางท่าข้าว บ้านท่าข้าว บ้านบ่อแก้ว บ้านน้ำโขง เป็นต้น สำหรับผู้ผลิตกระดาษสาที่ใช้เยื่อสาน้ำหนัก 2 กรัม ต่อแผ่นจะได้ค่าแรงแผ่นละ 1 บาท น้ำหนัก 5 กรัมต่อแผ่น จะได้ค่าแรงแผ่นละ 2 บาท โดยผู้ส่งเยื่อสาจะเป็นผู้ไปรับกระดาษถึงที่บ้าน แล้วรวบรวมส่งผู้สั่งซื้อกระดาษในจังหวัดเชียงใหม่ หรือกรุงเทพฯ เพื่อจะได้นำไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำจากกระดาษสาชนิดต่างๆต่อไป

(ที่มา หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลำปาง)

หัตถกรรมการผลิตผ้าหม้อห้อม บ้านบ่อแก้ว

บ้านบ่อแก้วตั้งอยู่ที่ตำบลบ่อแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นหมู่บ้านเก่าแก่และมีชื่อเสียงมานานในด้านการผลิตเสื้อฝ้าย้อมด้วยใบห้อม หรือที่เรียกว่า ผ้าหม้อห้อม จากการให้สัมภาษณ์ของ แม่มีงมีงเชื้อ ชาวบ้านบ่อแก้ว ผู้ประกอบอาชีพผลิตเสื้อหม้อห้อม อายุประมาณ 83 ปี กล่าวว่า การทำผ้าหม้อห้อมของหมู่บ้านนี้ทำกันมานาน ตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ยาย ในสมัยก่อนจะทำกันทุกครัวเรือน ในปัจจุบันการผลิตผ้าดิบพื้นเมืองเพื่อใช้ย้อมใบห้อมแบบโบราณได้ขาดหายไป แต่ผู้ผลิตผ้าหม้อห้อมได้แก้ปัญหาโดยการสั่งผ้าดิบจากโรงงานมาย้อม และผลิตเสื้อผ้าหม้อห้อมต่อไป ปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนไป ต้นทุนการผลิตแพงมากกว่าเดิมประกอบกับบุตรหลานของผู้ผลิต หันไปประกอบอาชีพอื่น จึงเหลือผู้ผลิตผ้าหม้อห้อมในบ้านบ่อแก้วเพียงรายเดียว คือ นางมีง มีงเชื้อ

ขั้นตอนการผลิต

1. นำผ้าดิบที่ตัดเย็บเป็นเสื้อแขนสั้น แขนยาว หรือกางเกง ไปแช่น้ำ 1 คืน
2. นำเสื้อผ้าที่แช่น้ำแล้ว ลงไปชุบน้ำย้อมสีครามที่ได้จากใบห้อม (ปัจจุบันใช้ครามเคมี)

ขั้นตอนการชุบย้อมมีดังนี้

1. นำผ้าไปชุบย้อมในหม้อ 1 ครั้งแล้วนำไปตากให้แห้ง
2. นำผ้าที่ตากจนแห้งลงชุบน้ำย้อมในหม้อย้อมอีกครั้ง แล้วนำไปตามให้แห้งโดยจะย้อมเช่นนี้ 7-8 ครั้ง
3. เมื่อผ่านการย้อมประมาณ 7-8 ครั้ง แล้วนำผ้าที่ย้อมและตากจนแห้งนำไปซักในน้ำธรรมดา แล้วบิดให้หมาด
4. นำผ้าที่บิดหมาดแล้วลงแ่่ง แล้วนำไปตากให้แห้ง (ลงแ่่งเพื่อกันเชื้อรา)
5. พับผ้าที่ผ่านการลงแ่่งและ
6. ตากจนแห้งสนิทแล้วเพื่อส่งจำหน่ายต่อไป

(ที่มา หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลำปาง)

คำบะเก่า

ภาษิตสำนวนท้องถิ่นลำปางหรือที่เรียกกันว่า คำบะเก่า มักจะเป็นคำคำว คำเครือ โคลง กาพย์ คำร่ำ มีลักษณะเป็นคำสอน คำคล้องจอง มีความไพเราะเพราะพริ้ง ให้ข้อคิด สะท้อนสภาพความเชื่อ วิถีชีวิต วิธีคิดของคนในท้องถิ่น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- กินหื้อเป็นคาบ หาบฮื้อปอแสง แป้งฮื้อปอใจ ไข่ฮื้อปอหมอน
- เกิดเป็นคนเข้าห้วยใดหื้อมันสุด ชุดห้วยใดหื้อมันตัก
- กินแล้วนอนผีปั้นปอนวันละ 7 เตื่อ กินแล้วเยยะกาน ปาลูกปาหลานเป็นเจ้าเป็นนาย
- ครั้นใครมีเงินมีค่า หื้อหมั่นคิดหมั่นสร้าง ครั้นใครหื้อเป็นอวดอ้าง หื้อหมั่นฮักฮาศีลกินตาน
- กินง่ายจ่ายอ่วย มักเป็นตุ๊ก กินจิกินจ้ำ หมั่นฮิมหมั่นฮอมก่อเป็นคนมี
- กินบ่จ้างกินเป็นหนี้ ชีบ่จ้างชีเป็นกำ ทำตัวบ่งามเป็นก่อเล่า
- ใครฮื้อหมั่นถาม ใครงามหื้อหมั่นแถม
- จับใจหมี บตีใจเผิง จับใจมองเซิง บเปิงใจเงี้ยว
- จะหนีก่อหื้อเป็นเสียตาย จะตายก่อหื้อเป็นได้เล่า
- ดำน้ำหื้อมันถึงทราย นอนหงายหื้อมันหันฟ้า
- ตุ่มผ้าลายหมามันจ่างเหา คั้นกำเก่าจ่างผิดกัน
- บนับถือตุ้หื้อนับถือผ้าเหลือง บนับตักเฟืองหื้อนับเม็ดข้าว
- โบราณว่าไว้เยยะไฮ่นาขวย จ่างเสียแสงควาย บมูลมังข้าว
- บตีเลี้ยงคนต่างด้าว บตีเลี้ยงท้าวต่างแดน บตีดูแควนคนตุ๊ก
- ฟังเป็นเล่าบ่เท่าตำหัน นอนหลับฝันบ่ควรวดีเจื้อ
- ลูกเจ้ากินผักตางปล่าย ลูกขวยกินผักตางเก้า
- เว้นวัวเว้นควายหื้อปอศอก เว้นวอกหื้อปอวา เว้นคนพาลาหื้อปอแสนโยชน์
- หลงเหยหลง เข้าดงป่าไม้ แหนมว่าได้ชาววัน ยังกลับบ่ปีกบ่อกคืนได้ตางหลัง
หลงใจหลงกำหลงคืนบ่ได้
- หลวกคนเดียวบ่เท่า่งว้างทั้งหมู่
- อย่าเอาลูกเป็นมาเลี้ยง อย่าเอาเมียเป็นมาอม
- อย่าไปนั่งถ้ำกาน อย่าไปหื้อเป็นวานเป็นใช้ อย่าไปนอนถ้ำใช้
- บมีหื้อหา บมาหื้อเซาะ
- บุรุษชาติเชื้อ ลั้นเดียวใจหลาย คำฮื้อบ่จายเหมือนสายน้ำกว้าง
- ผ่อแม่หญิงงามเมื่อยามหาป่า ผ่อบ่จายมีปัญญาเมื่อยามกินเหล้า
- เมินตำกว้างหื้อผ่อทงยาว เป็นฮ้างเป็นสาวหื้อผ่อถี่ๆ

- แม่หญิงรูปร้าย ครองวัตรปางาม ป้อจายรูปทราหม วิชาปารุง
  - มารบตีบารมีบ่แก่ ลูกบ่ฟังกำป้อแม่ ยากนักจักเป็นคนดี
  - เครื่องล้ำจ่างปู้ด
  - หน้างอเหมือนปาก
  - น้ำบ่เต็มมันตังดั่ง
  - ก้มจ้มตี๋มใน น้ำบ่ไหลเขียวพื้น
  - คำปากกว่าแท้ใจในบ่ตาม ฟู่เอางามน้ำใสช่วยหน้า
  - ขะยมดีเพราะตุ้เจ้า ลูกเต้าดีเพราะป้อแม่
  - ซีบพันออกฮ้องหมา
  - ซี้แห่งจับตำหมา
  - บ่ตันนั่งฟังเหยียดแข็ง
  - งูถึงหน้าแข็งล่นหาค้อน ใครซี้ล่นหาซอน
  - คนเฮาใหญ่แล้วบตี๋ฮ้อสอน จี้ฮัดแมงจอนไผ่ฮอนมันแต่น
  - เช้าก้อยังว่างาย ขวายก้อว่าแดดออก
  - ตกต่าเป็นน้ำดีใครหิว ตกต่าตัวเป็นดีใครให้
  - ตูกบ่ได้กินไผ่บ่ใช่ตามไฟส่องทอง ตูกบ่ได้นั่งได้หย้องพื้นองดูแควน
  - ทำดีร้อยหนเสียงคนเงียบหมุด ฟังบ่หาได้คำเดียว ความดีเรานั้นไผ่บ่แลเหลียว
- ทำชั่วครั้งเดียวนินทาควยบ้าน
- ปิดเสื้อหือเป็นหันหลัง
  - ไบพลูหม่มจ่าง ต่างนาซอนหอย เส้นผมบังดอยที่ไหนจักกุ่ม
  - ยามมีกินตักๆ ยามบ่มีพับต้ายิบๆ
  - เวรตันพันควย เวรไต่ขอบเตียงขอบเหิง
  - สะเลียมบ่าแคว้งเป็นว่าชม หัวใจคนชมกว่านั้น
  - คู้หือเป็นฮัก ยากนักจักหวัง คู้หือเป็นจังกำเดียวก้อได้
  - คำลูกแข่งหลาน เนื่องนั้นทั่วห้อง ก่อผิดแบบห้องกองธรรม
  - ค้อยโลมต่อเป้า คำดีจื่อจำ มดแดงมดดำตายเพื่อน้ำอ้อย
  - ชีวิตนักปราชญ์ เชื้อชาติดอกไม้ มีการอยู่ได้สองสถาน
  - คือสำหรับคนทั้งหลายเอาไว้ประดับเกศเกล้า ถ้ายบ่อันก้อแห่งเนาอยู่ในป่า
  - ผู้ดีแต่ๆ ท่านมีเมตตา ส่วนคนพาลา ใจหมิ่นใจหิ้น
  - หม้อแกงดินเดือดแล้วนาคัก คนบ่หลวกโกรธแล้วนาคาย
- (ที่มา หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลำปาง)

ความเชื่อในล่ำปาง

- ไม่ควรนำแกงหอยไปให้เพื่อนบ้านเพราะจะทำให้เกลียดกัน
- ไม่ควรกินกล้วยคาเครือ เพราะจะทำให้คลอดบุตรยาก
- ควรใส่เสื้อผ้าใหม่ในวันจันทร์เพราะจะทำให้เป็นคนมีเสน่ห์
- ไม่ควรใส่เสื้อผ้าใหม่ในวันพุธเพราะจะทำให้เสื้อผ้าเหม็น
- ผู้หญิงที่มีครรภ์ไม่ควรชิมน้ำแกงในทัพพีเพราะจะทำให้ลูกที่เกิดมาปากกว้าง
- ห้ามนำสากคาคกรเพราะจะทำอะไรไม่ประสบผลสำเร็จ
- เวลารอนห้ามเอาหัวตรงกับชื่อหรือเสาบ้านเพราะจะทำให้ผีอำ
- ห้ามนอนกินข้าวเพราะชาติหน้าจะเกิดเป็นงู
- ห้ามนั่งหรือนอนขวางประตูเพราะผีจะเอาไปอยู่ด้วย
- ขโมยของในวัดตายไปจะเป็นเปรต
- ห้ามนั่งคาบันไดเพราะจะทำให้คลอดลูกยาก
- เวลาเป็นประจำเดือนไม่ควรเก็บสระแห่นเพราะจะทำให้สระแห่นตายหมด
- เวลากลางคืนมีคนมาเรียกอย่าตอบรับเพราะอาจจะเป็นผีมาเรียกไปอยู่ด้วย
- อย่าให้มีดีหรือของมีคมแก่กัน ถ้าจะให้กันจริงๆต้องซื้อ 1 บาท ไม่เช่นนั้นอาจจะทะเลาะกัน
- เวลาล้างมืออย่าเอามือรองกันเพราะจะทำให้ตายพร้อมกัน
- อย่าเอาตลับเมตรมาวัดตัวเพราะตลับเมตรเอาไว้สำหรับวัดโลงศพ
- ไม่ดมดอกไม้ค้ำตันหรือร้องเพลงในครัวเพราะจะได้สามีแก่
- ไม่ควรกวาดบ้านตอนกลางคืนเพราะเงินทองจะไหลออกหมด
- หากหลงป่าไม่ควรตะโกนเรียกชื่อกันเพราะผีอาจสวมรอยตอบแทนเพื่อน
- เวลากับข้าวไปให้เพื่อนบ้าน ให้เพื่อนบ้านคืนขามให้เราโดยไม่ต้องล้าง เพราะถ้าล้างขามจะเป็นการกินล้างกินผลาญ
- ห้ามเล่นซ่อนหาในเวลากลางคืนเพราะผีจะลักตัวไปซ่อน
- ไม่ดมดอกไม้ที่จะนำไปไหว้พระเพราะเกิดชาติหน้าจุมูกจะโหว่
- การรำน้าขบวนบวชนาคที่เวียนรอบโบสถ์จะทำให้ผู้รำได้ขึ้นสวรรค์

(ที่มา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2545 ผู้รวบรวม)

ปริศนาคำทาย

ภาษาท้องถิ่นเดิมลำปางเรียก คำตวย เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ เก็บเอาสภาพแวดล้อม เครื่องใช้ไม้สอย อาหารการกิน ตลอดจนพืชและสัตว์ต่างๆมาทายกันเป็นการฝึกสมอง ทดลองปัญญาหาเหตุผล คั้นที่มาพาให้สนุกสนาน สร้างสานความสัมพันธ์อันเป็นสิ่งที่ควรสืบทอด อนุรักษ์ส่งเสริมเผยแพร่ต่อไปมาทายกันในภาษาถิ่นลำปางจะขึ้นต้นด้วยคำว่า *อะหยังเอ๊าะ* จะได้ยกตัวอย่างเป็นหมวดๆดังต่อไปนี้

หมวดพืช

๑. อะหยังเอ๊าะ เชือกเส้นเดียวจูงควายหมดหมู่ (ผักนึ่ง)
๒. อะหยังเอ๊าะ สุกในดิน กินบ่ได้ ไส้แกงปลาถิ่นลำ (เข้าหมิ่น หรือ ขมื่น)
๓. อะหยังเอ๊าะ เก้าเท่าครกใบปกดิน (จะไค หรือ ตะไคร้)
๔. อะหยังเอ๊าะ ดอกขาว ดอกแห้ง คนฮักแท้ แต่บ่ปลูกยังบ้าน ดอกบานเถื่อน (ดอกรัก)
๕. อะหยังเอ๊าะ สุ่มเต็มต้น คนมาผก นกมาตอม หนอนมากิน (ต้นไทร)
๖. อะหยังเอ๊าะ สุกบ่หวาน บานบ่หอม (พริก)
๗. อะหยังเอ๊าะ เต็บเบ็บบอยู่ปลายฟ้า อ้าปากเอาลูกออก (ผักห่มาลิ้นไม้ หรือ ผักเพกา)
๘. อะหยังเอ๊าะ ยามน้อยใส่เสื้อคับ ใหญ่มากลับใส่เสื้อหลวม (มะขาม)
๙. อะหยังเอ๊าะ ยามน้อยดูแน่นดูหนา เฒ่าแก่มาหลมโละๆ (หลม-หลวม, มะขาม)
๑๐. อะหยังเอ๊าะ ไบบ่เท่าตีนช้าง ม้างผ่อเก้าเท่าหวาย (บัว)
๑๑. อะหยังเอ๊าะ ไบเหล็ยมอย่างหอก สุกแล้วปอกกินใน (ห่ม่าชะนัด หรือ สับปะรด)
๑๒. อะหยังเอ๊าะ ยามอยู่ในท้องห่มผ้าขาว ยามเป็นสาวห่มผ้าเขียว (หน่อไม้ซาง)
๑๓. อะหยังเอ๊าะ แกะเปลือยกคนกินใน หื้อหมูหื้อไก่กินนอก (ข้าว)
๑๔. อะหยังเอ๊าะ ตกโป๊ะข้างจี๋ กินดีมีโชค (มะเฟือง)
๑๕. อะหยังเอ๊าะ น้ำต้นน้อย ห้อยปลายหลัก ตักก็เต็ม บัดักก็เต็ม (มะพร้าว)
๑๖. อะหยังเอ๊าะ ไบยาวเป็นวา สุกมาบิกิน (กล้วย)
๑๗. อะหยังเอ๊าะ เป็นละอ่อนนุ่นขาว เป็นสาวนุ่นเขียว แก่มาแล้วนุ่นแดง (พริก)
๑๘. อะหยังเอ๊าะ สุกมากคนกลัว หันตัวคนไกล (ห่ม่าเหนียง หรือ ห่ม่าม่วย)
๑๙. อะหยังเอ๊าะ แกะเปลือยกหันมุย แกะมุยหันเม็ด แกะเม็ดหันดูก (ข้าวโพด)
๒๐. อะหยังเอ๊าะ เก้าผ่อบ่งาม แกงกินใส่หนัง (บอน)
๒๑. อะหยังเอ๊าะ ก้านก่ายก้านเฮียงกัน ลูกมันยัด ก่ายกันเฮียงก้าน (ห่ม่าเต็ด หรือ มะละกอ)
๒๒. อะหยังเอ๊าะ เก้าเท่าขา ไบวาเดียว (กล้วย)
๒๓. อะหยังเอ๊าะ บ่มีแขน บ่มีขา มีตาอ้อมข้าง (ห่ม่าชะนัด หรือ สับปะรด)
๒๔. อะหยังเอ๊าะ หน่งห่อขน ขนห่อดูก ดูกห่อจิ้น จิ้นห่อน้ำ (มะพร้าว)

หมวดสัตว์

๑. อะหยังเอื้อะ ตูบกูบขึ้นคอย คาบผอยลงห้วย (กุง)
๒. อะหยังเอื้อะ สี่คนหามกูบ คนหนึ่งจะหลุบจะล่อ (เต่า)
๓. อะหยังเอื้อะ ตัวอยู่สูง นูอยู่ไม้ คนได้ยีนก็ซัง (หนู)
๔. อะหยังเอื้อะ กั้นซี่ฟ้า หน้าแถลัดดิน (หอย)
๕. อะหยังเอื้อะ ไก่แม่ดำ ผนตกฮำบ่เปี้ยะ (แมงอี่บั้ง)
๖. อะหยังเอื้อะ กินทางลุ่ม ซี้ทางบน (ไล่เดือน)
๗. อะหยังเอื้อะ บ่าวน้อยเลื้อลาย คั้นคนกายอะแฮมใส่ (ตุ๊กแก)
๘. อะหยังเอื้อะ ต่ายบ่เนา คุกเข่าต๋องหย่อง (กำบุง หรือ แมงมุม)
๙. อะหยังเอื้อะ ปัทนเฒ่าหลังก่อง (กุง)
๑๐. อะหยังเอื้อะ ดำอย่างกำ บินมาอย่างนก ผดมาจากดิน (จิ้งจี้ หรือ แมงกุดจี)
๑๑. อะหยังเอื้อะ ตีนยันเช่า แม่เข้าลงฮู (จี้ฮิด-จิ้งหรีด หรือ จิ้งโกร่ง)
๑๒. อะหยังเอื้อะ ตัวอยู่นา ซื่อมาอยู่ช่อง (แมงดา)
๑๓. อะหยังเอื้อะ เอาตีนซี่ฟ้า บ่กินหญ้ากินแต่หน่วย (ค่างคว)
๑๔. อะหยังเอื้อะ สองขาสี่ สี่ขายัน ไผหันก็ซัง (แมลงวัน)
๑๕. อะหยังเอื้อะ ใหญ่หัวหาง กลางกิว เยี้ยวขิว ไซ่กินลำ (มดส้ม หรือ มดแดง)
๑๖. อะหยังเอื้อะ แตกโป๊ะ ซ้ำซี้ บ่หือว่าซี้ซ้าง (ปู)
๑๗. อะหยังเอื้อะ หางเป็นไม้พาย ปลายหัวเป็นซี่ผอย (กุง)
๑๘. อะหยังเอื้อะ บ่ไซดบ่ว่า หันหน้าไล่แทง (ยุง)
๑๙. อะหยังเอื้อะ บ่มีแข็ง บ่มีขา ไต่ไม้มาบตก แมงบั้ง หรือ บั้ง)
๒๐. อะหยังเอื้อะ เสาสองเสา คาสองไฟ ไผบ่จำตั้งชอตั้งจ้อย (ไก่ขัน)
๒๑. อะหยังเอื้อะ ตัวเท่าแตนซี้ต่อ อยู่บ่นหอบนเฮือน (หมาป่า หรือ หมาว่า)
๒๒. อะหยังเอื้อะ มีขนอยู่แคมรู อยู่บ่สุข บัดไปบัดมา (หูกัง หรือ หูกวาง)
๒๓. อะหยังเอื้อะ หนึ่งหัว หนึ่งหาง ย่างโวยบ่มีขา (งู)
๒๔. อะหยังเอื้อะ สองหางซี้ สี่หูตั้ง แปะตีนยัน กั้นจุ่มกัน หันเดือนสิบสอง (หมาเหินโป่ง หรือ สุนัขติดสัตว์)
๒๕. อะหยังเอื้อะ ปลาอะหยัง อยู่ถ้ำมีหญ้าบัง (ปลาปก)
๒๖. อะหยังเอื้อะ เขี้ยวอย่างพระอินทร์ บินอย่างนก เหล็กเสียบอก ว่านกับใบไซ่ (แมงตับ หรือ แมงทับ)
๒๗. อะหยังเอื้อะ นั่งสูงกว่ายืน (หมา)
๒๘. อะหยังเอื้อะ สองขาตากแดด แปะขาเดียวดิน กินทางหน้า อ้าปากบ่หัน (ปู)

หมวดอวัยวะต่างๆ

๑. อะหยังเอื้อะ บู้นกีฝ่า เพ็กีฝ่า เหลี้ยวหาบหัน (หู)
๒. อะหยังเอื้อะ เจ้าเงาะอยู่ในถ้ำ นอนแช่น้ำตั้งวันตั้งคืน (ลิ้น)
๓. อะหยังเอื้อะ เฒ่าสองเฒ่า บังเงาบหันกัน (หู)
๔. อะหยังเอื้อะ เป็บแต่็บเป็บบังต้อ ฝ่อยาวแล้วตัด (เล็บ)
๕. อะหยังเอื้อะ แก่นมนเท่าหมาลาน ใช้การใช้งานเต้าตาย (ตา)
๖. อะหยังเอื้อะ เก้าปอกำ ลำปอกอด ยอดสีด้า อยู่ตำในบ้าน (ขา ลำตัว ผมของคน)
๗. อะหยังเอื้อะ เป้าะกันเมื่อใด บ่ตาย ก่าหลับ (ขนตา)
๘. อะหยังเอื้อะ ผ้าฝืนน้อยซ่อนถ้ำประตุผา ฝนบ่ฮ่า น้ำบ่แห้ง (ลิ้น)
๙. อะหยังเอื้อะ งอแล้วเป็นแขนเป็นศอก กัดบ่ออกหื้อบ่อกไว้อยๆ (ข้อศอก)
๑๐. อะหยังเอื้อะ ไกล่กับไกล่ ไกล่กับไกล่ ฝ่อมาฝ่อไป หันหันกันอยู่ (ฮูดัง หรือ จมูก)
๑๑. อะหยังเอื้อะ ตัดเก้าบ่ตาย ตัดปล่ายับเหยียว (ผม)
๑๒. อะหยังเอื้อะ เฒ่าสองเฒ่า นั่งเฝ้าบ่อกปิ่น (ชะหล้า หรือ ลูกอ๊อดตะ)
๑๓. อะหยังเอื้อะ คนเฒ่าพ่อช่าย สะพายถุงสองแก่น (อวัยวะเพศชาย)
๑๔. น้ำอะหยังเอื้อะ ปอกินบ่พ้ออาบ (น้ำนม)
๑๕. อะหยังเอื้อะ จิกปีกเท่าหมาแคว้ง กินเจ็ดแล้งกับเสี้ยว (หัวนม)
๑๖. อะหยังเอื้อะ พ้ออาบบ่พ้อกิน (เหงื่อ)
๑๗. อะหยังเอื้อะ กินทางนอก ปอกทางใน (กินไก่)
๑๘. อะหยังเอื้อะ เก้าฮก หมดปลาย (อวัยวะเพศชาย)
๑๙. อะหยังเอื้อะ สองคนสั่งมา ห้าคนวังรับ (น้ำมูก)
๒๐. อะหยังเอื้อะ บ่มีตุก ลูกได้ (ขน)
๒๑. อะหยังเอื้อะ ถ้าน้อย ตุกห้อยตั้งบนตั้งลุ่ม (ปาก)
๒๒. อะหยังเอื้อะ เป็บเหมือนใบหู มีรูอยู่กลาง ทางข้างมีขน (หูจั่ว หูควาย)
๒๓. อะหยังเอื้อะ คนหันบ่ได้เงิน คนได้เงินบ่ได้กิน คนกินบ่ได้ซี้คนซี้บ่เหม็น(ฮู้ซี้ หรือ ทวารหนัก)
๒๔. อะหยังเอื้อะ เป็นสระแล้วเป็นบ่อ เป็นท่อมิน้ำไหล เอาใส่ปากแล้วดี เอาหนีแล้วให้

(หัวนมแม่)

(ที่มา หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลำปาง)

หมวดเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน

๑. อะหยังเอ๊ะ หัวสองหัว มีตัวเดียว (ไม้คาน)
  ๒. อะหยังเอ๊ะ ตัวเดียว สองหน้า หกลูก (หมอนหก)
  ๓. อะหยังเอ๊ะ พ่อบตี แม่บด่า เอาผ้าพาดบ่าลงเอว (อีดฝ้าย)
  ๔. อะหยังเอ๊ะ สีสีนปกขึ้นฟ้า อ้าปากกินคน (อู่ หรือ เปด)
  ๕. อะหยังเอ๊ะ ไก่แม่ลาย ตายแช่น้ำ (ไซ)
  ๖. อะหยังเอ๊ะ ช้างแม่แต่ม่า พับหูข้างเดียว (ประตุ)
  ๗. อะหยังเอ๊ะ ม้าสามขา ปากกล้าขึ้นที่ ปายี่ขึ้นถัด กาละบัดเก็งหน้า เอาผ้าเคียนเอว เอาตาแหลวรองกัน ปู้ฮั่นฟ้อนแวด (เตาไฟหม้อหนึ่ง ไหซ้า ฝาชี หรือ เตี่ยวหม้อหนึ่ง)
  ๘. อะหยังเอ๊ะ หัวหมดอดหนาว หางยาวอดร้อน (น้ำบาย หรือ กระบวย, ป้าก หรือ ทัพพี)
  ๙. อะหยังเอ๊ะ ช้างแม่แต่ม่า เก้าหุยาน คำมาก็มาน เข้ามาก็เกิด (มั่ง)
  ๑๐. อะหยังเอ๊ะ เมื่อคืนหาบ เมื่อวันกอน (กลอนประตุ)
  ๑๑. อะหยังเอ๊ะ ออกบ้านไคร่หัว ฮีฮี ปีกมาน้ำต่าย้อย ซิซิ (แห)
  ๑๒. อะหยังเอ๊ะ ตัวเท่าขา ตาแวดตัว (ไซหัวหมู)
  ๑๓. อะหยังเอ๊ะ เก้าเท่าเล่มปี ปลายมันตีโยงๆ (ร่ม)
  ๑๔. อะหยังเอ๊ะ เมื่อคืนจุกจัน เมื่อวันแฮ้ววๆ (แรว์ผูกวัว)
  ๑๕. อะหยังเอ๊ะ เก็กจับ บ่หื้อว่าก๊ิบเจ็ก (หน้าไม้)
  ๑๖. อะหยังเอ๊ะ ขาไป บ่หื้อว่า ไช้ปลา (มีดจับ หรือ กรรไกร)
  ๑๗. อะหยังเอ๊ะ ก่องอะหยังคนตีบดั่ง (ก่องซี่เหยย หรือ ก่องขยะ)
  ๑๘. อะหยังเอ๊ะ ซี้สะปะซี่ หมาบักิน ซี้อะหยัง (ซี้เผ็ง หรือ ซี้เผ็ง)
  ๑๙. อะหยังเอ๊ะ ดูกสะปะดูกหมาบักิน ดูกอะหยัง (ดูกกำนไบคาหรือไม้ไผ่ที่ใช้สำหรับผูกคา)
  ๒๐. อะหยังเอ๊ะ ข้าวสะปะข้าว หมาบักิน ข้าวอะหยัง (ข้าวหมั้น หรือ หมั้น)
  ๒๑. อะหยังเอ๊ะ ไก่แม่หม่น โตนออกจากฮัง (ข้าวเหนียวออกจากข้าวหวด)
  ๒๒. อะหยังเอ๊ะ บูนก็ฝา เพ็กก็ฝา หาที่เติกบได้ (มั่ง)
  ๒๓. อะหยังเอ๊ะ เมื่อเจ้าคนในผ่านออก คนนอกผ่านเข้า (ประตุ)
  ๒๔. อะหยังเอ๊ะ แมงหลังคด กินข้าวหมดตั้ง (เคียว)
  ๒๕. อะหยังเอ๊ะ กินฝั้งนี้ ซี้ฝั้งปุ่น (เครื่องหีบฝ้ายด้วยมือ)
  ๒๖. อะหยังเอ๊ะ ไก่แม่ลาย ต่ายกลางร้าน คนตึงบ้านปาดกินบ่หมด (หินลับมีด)
- (ที่มา หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลำปาง)

การละเล่นพื้นบ้านของเด็ก

จุ่มจะลี

บทร้องประกอบ จุ่มจะลี จี้จะหลุบ จุ่มมือโอง โจงข้าวสาร ใจปดี โองแตกโป้ม

สถานที่เล่น ในร่ม ผู้เล่นไม่จำกัดจำนวน เล่นได้ทั้งเพศชายและหญิง

วิธีเล่น ผู้เล่นมารวมกลุ่มกันหันหน้าเข้าหากัน กำหนดให้ผู้เล่นคนหนึ่ง เป็นคนหงายมือข้างหนึ่งขึ้น ส่วนคนที่เหลือให้เอานิ้วชี้แตะที่ฝ่ามือกล่าวบทร้องประกอบไปจนจบ เมื่อสิ้นเสียงพยางค์สุดท้ายคือ โป้ม ก็ให้หุบมือจับนิ้วชี้ของผู้เล่นคนใดคนหนึ่งไว้ให้ได้

กติกา (การตัดสิน) ผู้เล่นคนใดถูกจับนิ้วชี้ได้ ผู้เล่นคนนั้นเป็นผู้แพ้

ที่มา : ตำบลนาแก อำเภอองาว จังหวัดลำปาง

การละเล่นแบบจุ่มจะลีนี้ พบว่า บางหมู่บ้านมีชื่อเรียกและมีบทร้องประกอบแตกต่างกัน เช่น อุ่มจี้ลี โดยมีบทร้องว่า อุ่มจี้ลี บาลีตาแสง อุ่มแมงแจง บาลีตาหลุบ แมงซอนไหน แมงซอนนี้ ลีบาลี บาลีตาหลุบ

ที่มา : ตำบลนายาง อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง

ลิกก้องก้อ

บทร้องประกอบ ลิกก้องก้อ กะลอยยอแข่ง เก็บผักแวงตกคันนา ทางไหนดีจา... ทางนี้... ตุ่ม...!

สถานที่เล่น มักจะเล่นบนที่นอนหรือฟูกนุ่มๆ

วิธีเล่น เป็นการเล่นระหว่างเด็กเล็ก ๆ กับพ่อแม่หรือญาติ โดยผู้ใหญ่ นั่งบนเก้าอี้ แคร่ หรือนอนหงายแล้ว งอเข่าให้เด็กนั่งบนหลังเท้า กอดเข้าผู้ใหญ่ไว้จากนั้นผู้ใหญ่จะยกหน้าแข้งขึ้นลง พร้อมกับร้องบทร้องประกอบ ลิกก้องก้อ กะลอยยอแข่ง เก็บผักแวงตกคันนา ทางไหนดีจา... ทางนี้... ตุ่ม...! พอขาดคำว่าทางนี้ๆ ผู้ใหญ่จะเอียงเท้าไปทางซ้ายหรือขวา แล้วปล่อยให้เด็กหล่นลงบนที่นอนหรือฟูก นอกจากจะทำให้เด็กสนุก ตื่นเต้นแล้ว การเล่นลิกก้องก้อ ยังเป็นการฝึกการทรงตัว ฝึกความกล้าหาญอีกด้วย

การเล่นลิกก้องก้อบางแห่งอาจมีบทร้องประกอบแตกต่างกันไป เช่น ลิกก้องก้อ กะลอยหน้าแข้ง หัวเข่าป้อม หัวนมปิว ปีกจะริว ตกน้ำแม่วัง ... ตุ่ม...!

(ที่มา หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลำปาง)

นาฏศิลป์พื้นบ้านลำปาง

การแสดงชุดรำเป็ง – ลำปาง

บทเพลง รำเป็ง – ลำปาง ประพันธ์โดยนายศักดิ์ รัตนชัย มีเนื้อหารำพึงรำพันถึงความงามของธรรมชาติยามเช้า เมื่อพระอาทิตย์สาดแสงมายังยอดพระธาตุลำปางหลวง ซึ่งเป็นพระธาตุคู่บ้านคู่เมืองของชาวลำปาง พร้อมทั้งบรรยายถึงวิถีชีวิตในอดีต เช่น บรรยายอากาศที่พลุกพล่านในตลาด เสียงพ่อค้า แม่ขาย เสียงสัตว์ เสียงม้าต่าง รวมทั้งได้กล่าวถึงประเพณีสำคัญ เช่น การพ่อนผี ป่าเวณีย์เป็ง ฯลฯ ดนตรีบรรเลงโดยวงออร์เคสตราของกองทัพอากาศ เรียบเรียงเสียงประสานและอำนวยเพลงโดย นาวิชาอากาศโทอารี สุขเกศ

เพลง รำเป็ง – ลำปางจึงเป็นดนตรีที่ให้อารมณ์และความรู้สึกออกมาเป็นพื้นบ้านเมืองเหนือ แต่บรรเลงโดยเครื่องดนตรีตะวันตก นับเป็นรสนดนตรีที่ไพเราะแหวกแนวออกมา จากเพลงประกอบการแสดงที่คุ้นเคยกันทั่วไป เช่น วงปี่พาทย์ วงเครื่องสาย หรือวงดนตรีพื้นบ้านทั้งหลาย ลีลาทำรำนานาฏศิลป์ไทยประยุกต์กับลีลาการเคลื่อนไหวแบบสากล ร่วมกันออกแบบท่ารำและเต้นโดยนางสามปอยดง เครือหนันตานางพิมพ์ธิดา ดิบุกคำ นางวิณา ศิริประภาศิริ และนายวรเชษฐ์ คมขำ

การแสดงชุดออลัมปางคนารี

ออลัมปางคนารีเป็นนาฏยประดิษฐ์ ที่นางกนกวิฑิต เก่าศิริ ภาควิชานาฏศิลป์สถาบันราชภัฏลำปาง ประดิษฐ์ขึ้นโดยได้แนวคิดมาจากคำว่า ออลัมปางค์ ซึ่งเป็นอีกชื่อหนึ่งของจังหวัดลำปางจากหลายชื่อด้วยกัน เช่น เวียงละกอน เขลางค์นคร ลัมพักปปะนคร เป็นต้น การแสดงชุดออลัมปางค์ เป็นการรำที่นำเอางานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ขึ้นชื่ออย่างหนึ่งของจังหวัดลำปาง คือตะกร้าเครื่องเงินมาประกอบการแสดง และใช้ดอกไม้เพิ่มสีสันให้การแสดงมีความอ่อนหวานมากยิ่งขึ้น ลีลาการแสดงจะเยื้องกรายอย่างนิ่มนวล ซ้ำๆแต่สง่างามตามแบบการรำรำขอลงเมืองเหนือ ผสมผสานกับเสียงระนาด ที่อ่อนเสียงออกมาอย่างไพเราะหวาน แต่งเพลงประกอบการแสดงโดยนายศรชัย เต็งรัตนลัอม ภาควิชาดนตรี สถาบันราชภัฏลำปาง

การแสดงชุดพ่อนระบำตำนานบันฝ้าย

การแสดงชุดพ่อนระบำตำนานบันฝ้าย ประดิษฐ์ทำรำและประพันธ์เนื้อร้องประกอบการทำนองเพลงบันฝ้ายโดยนายศักดิ์ รัตนชัย ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากภาพจิตรกรรมฝาผนัง ทำยงธนูฝ้าย ที่วัดนาแสง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง และภาพถ่ายโบราณแสดงท่าพ่อนรำประกอบการขอ ลีลาของการแสดงเป็นท่าพ่อนแบบมะผาบสาวไหม (เส้นด้าย) โดยมีการแสดงขั้นตอนในกรรมวิธีการผลิตสิ่งทอ ตามแบบบ้านโบราณ ๑๒ ขั้นตอน คือ อีด ยิง กัก บั่น เผื่อ วั่น ต้ม ตาก กวัก วั่น เข้าพืม ทอ จนเป็นผืนผ้าในที่สุด จากนั้นจึงนำเอาผลิตผลลำเลียงออกสู่ตลาด

(ที่มา หนังสือวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลำปาง)

ประเพณีทานข้าวสลาก

ประเพณีการ “ทานข้าวสลาก” หรือการ “กินก๋วยสลาก” ตามสำเนียงพูดของเมืองเหนือนี้ หมายถึงประเพณีทานสลากภัต เป็นประเพณีที่ชาวเหนือถือสืบเนื่องกันมาช้านานแล้ว การทานก๋วยสลาก จะเริ่มในราววันเพ็ญเดือนสิบสองเหนือ (คือเดือนสิบใต้ ประมาณเดือนกันยายน) และสิ้นสุดเอาในเดือนเกี๋ยงดับ (เดือนสิบเอ็ดใต้) การทานก๋วยสลาก (หรือบางแห่งเรียกว่า ตานข้าวสลาก) ในจังหวัดเชียงใหม่ในสมัยก่อนนั้นจะต้องทำที่วัดเชียงใหม่ อันเป็นปฐมอารามในจังหวัดเชียงใหม่ก่อน ที่จังหวัดลำปางก็เริ่มที่วัดปงยางคก ซึ่งเป็นวัดต้นตระกูลของเจ้าเจ็ดตนคือ ทิพย์ช้าง ก่อนแห่งอื่น ปัจจุบันทำกันตามสะดวก

ก่อนวันทำพิธี “ทานก๋วยสลาก” 1 วัน เรียกว่า “วันดา” เป็นวันจัดเตรียมสิ่งของเครื่องไทยทาน พวกผู้ชายก็จะจัดการจักตอกสาน “ก๋วย” (ตะกร้า) ไว้หลาย ๆ ใบ บางครอบครัวอาจจะทำหลายสิบลูก แล้วแต่ศรัทธาและกำลังทรัพย์จะอำนวยให้ ทางฝ่ายผู้หญิงก็จะจัดเตรียมห่อของกระจุกกระจิก เช่น ข้าวสาร พริก หอม กระเทียม เกลือ กะปิ ปลาจุก ขนมห้าต้ม และอาหาร เช่น ห่อหมก (ทางเหนือเรียกว่าห่อนึ่ง) ซีนั้ง (เนื้อทอด) เนื้อเค็ม หมาก เมียง บุนหรี ไม้ขีดไฟ เทียนไข สีย้อมผ้า ผลไม้ต่าง ๆ เครื่องใช้สอยต่าง ๆ ตามแต่ศรัทธาและฐานะ สิ่งของต่าง ๆ เหล่านี้จะบรรจุลงในก๋วยซึ่งกรุด้วยใบตองหรือกระดาษสีต่าง ๆ เมื่อจัดการบรรจุสิ่งของต่าง ๆ ลงในก๋วยเรียบร้อยแล้ว ก็จะเอา “ยอด” คือ สตางค์หรือธนบัตรผูกติดไม้เรียวเสียบไว้ “ยอด” ที่ใส่นั้นไม่จำกัดว่าเท่าใดแล้วแต่กำลังทรัพย์และศรัทธาจะอำนวยให้ เมื่อเตรียมสิ่งของดังกล่าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว เข้าวันรุ่งขึ้นในวันทานสลาก เขาก็จะใช้เด็ก ลูกหลานเอาเสื่อไปปูที่ลานวัด หรือตามศาลาบาตร และเอา “ก๋วยสลาก” ไปวางเรียงเป็นแถว ๆ ส่วนผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะจัดเตรียมขัน (พาน) ข้าวตอกดอกไม้ ธูปเทียน ถือขัน (พาน) ไปวัดกันเป็นหมู่ ๆ บ้างก็จูงมือลูกหลานไปด้วย ส่วนพวกหนุ่ม ๆ สาว ๆ ก็ไปเหมือนกัน ส่วนมากไปกันเกือบหมดทั้งครอบครัวเพราะถือว่าการทานสลากภัตนี้มีอานิสงส์มากและจะได้ช่วยกันเอา “ก๋วยสลาก” ไปถวายพระเวลามีการเรียก “เส้นสลาก”

(ที่มา วัฒนธรรมล้านนาไทย ของ มณี พยอมยงค์)

ลักษณะฝันดี

- ฝันว่าได้กินผลไม้สุก เป็นมงคล จะได้รับรางวัลสิ่งที่ตนมุ่งหมาย
- ฝันว่าได้แก้แค้นเงินทอง ท่านจักมีลาภใหญ่
- ฝันว่าได้ขี่เรือข้ามฟาก หรือข้ามภูเขา เป็นมงคล จะบรรลूसິงที่ตนมุ่งมาดปรารถนา
- ฝันว่าได้ร่วมวงกินข้าวร่วมกับบิดามารดา หรือญาติ จะมีความสุข ความเจริญยิ่งขึ้น
- ฝันว่าได้ขึ้นปราสาท เป็นมงคลอันดีเลิศ
- ฝันว่าได้ขึ้นคานหาม จะได้เป็นนายเขา
- ฝันว่าได้ขึ้นล้อเกวียนเทียมโค จะมียศปรากฏ
- ฝันว่าได้ข่าวสารเต็มเรือน ผู้งญาติจะมาเยี่ยมมหา
- ฝันว่าขึ้นเรือนใหม่ จะมีชื่อเสียง
- ฝันว่าเข้าไปในวัด เป็นมงคลยิ่งนัก จะสิ้นเคราะห์ทั้งมวล
- ฝันว่าติดคุกติดตาราง จะได้เลื่อนยศหรือฐานะตำแหน่งหน้าที่การงาน
- ฝันว่าถูกเขาฆ่าแต่กลับฟื้น จะมีทรัพย์สิ่งของทวีขึ้น
- ฝันว่าฆ่าเขาตายแล้วกลับฟื้น จะได้ถูกเป็นชายมีบุญวาสนา
- ฝันว่าถูกเงี้ยวระหวัดรัดตน จะได้พบเนื้อคู่ที่ดีอย่างแน่นอน
- ฝันว่าถูกจองจำใส่โซ่ตรวน จะได้เลื่อนยศหรือฐานะตำแหน่งหน้าที่การงานหรือจะได้ดี
- ฝันว่าได้ขึ้นชมกับสตรีแปลกหน้า จะมีลาภ
- ฝันว่าข้างทางคนตาย เทวดาจะรักษาดี
- ฝันว่าได้อุ้มชมเด็กงาม จะได้ลาภอันพึงใจ
- ฝันว่าได้เครื่องประดับ จะได้คู่ที่ดีหรือบุตรที่น่ารัก
- ฝันว่าเดินเข้าสู่ต้นไม้ใหญ่ จะได้ที่พึ่งมั่นคง
- ฝันว่าได้สิ่งที่ตนมุ่งหวัง สิ่งนั้นจะได้สมใจ
- ฝันว่าต้องโทษ จะมียศปรากฏ
- ฝันว่ามีคนตายในเรือนตน จะมีลาภ
- ฝันว่าได้แต่งงานกับคู่ที่หมั้นหมาย ไม่แน่วแน่เพราะจิตท่านรำพึงถึง
- ฝันว่าตกเบ็ด เป็นมงคลดี
- ฝันว่าไต่ราวไต่สะพานได้ตลอด จะบรรลूसິงที่ปรารถนา
- ฝันว่าได้เต่า จะได้เข้าทาสบิวารหรือบุตรภรรยา
- ฝันว่าตัวลอยขึ้นบนอากาศ จะมีความสุขเจริญสมหมายยิ่งขึ้น
- ฝันว่าได้กระต่าย จะได้คู่ที่ดีหรือได้บุตรที่น่ารัก

ลักษณะฝันร้าย

- ฝันว่าได้กอดได้ชมคู่หญิงสาว ทายว่าจะไม่สมหมาย มีผู้ขัดขวาง ท่านรักเขาข้างเดียว
- ฝันว่าได้กินของหวาน จะมีโรคภัยเบียดเบียน
- ฝันว่าได้โกนผม ชูดผม มิติแล ท่านให้หลีกเลี่ยงเคราะห์เสีย
- ฝันว่าเข้าถ้ำมืด จะร้อนใจลูกเมีย
- ฝันว่าตกข้าวกล้า จะเสียทรัพย์
- ฝันว่าขี่เกวียนเทียมควาย อย่าเที่ยวกลางคืน
- ฝันเห็นของลับผู้หญิง ให้ระวังทุกขหรือร้อนใจเรื่องผู้หญิง
- ฝันว่าขี่ช้างลงน้ำ ระวังจะเกิดความเพราะสัตว์สี่เท้า สองเท้า
- ฝันว่าข้าวเปลือกเต็มเรือน จะมีความร้อนใจ
- ฝันว่าขึ้นเรือแล้วเรือล่ม จะมีความร้อนใจหรือจากของรัก
- ฝันว่าฆ่าควายตาย ระวังญาติจะตายจาก
- ฝันว่ามีใครมาเชือดเนื้อตน ให้แต่งเครื่องบูชาเสียจะคลายโทษ
- ฝันว่าแดน ต่อ ผึ้ง ต่อย จะมิดศัตรูของร้าย
- ฝันว่าตกต้นไม้หรือตกที่สูง จะมีเคราะห์ร้ายหรือสอพบตก
- ฝันว่าตัวตาย ให้ทำขวัญเสียจะได้ลาภ
- ฝันว่าตนห่อหมากพลุไปกิน จะมีคนนินทา
- ฝันว่าตนแกะเผ่า จะได้เคราะห์
- ฝันว่าตกส้วม ระวังกายให้ดี
- ฝันเห็นนรก เป็นนิมิตบอกท่านได้ทำบาปไว้บางอย่าง
- ฝันเห็นน้ำขึ้นมาก จะมีผู้ให้ภัยใส่โทษ ญาติมิตรจะเดือดร้อน

นิทานวีรบุรุษเจ้าเวียงตาลห้างฉัตร

เรื่องเจ้าเวียงตาล เป็นเรื่องตำนานเมืองเวียงตาลและเวียงลมร้าง ในเขตตำบลเวียงตาล อำเภอห้างฉัตร เคยมีช้างเผือกคู่บารมีเมือง มีข้าศึกยกทัพมาประชิดขอช้างเผือก ชู่ว่าหากเจ้าเวียงตาลมียอมให้ก็จะรบเอา เจ้าเวียงตาลตกใจที่เห็นว่าข้าศึกมีมากเกินกว่ากำลังทหารในเวียงตาลจะป้องกันตนเองได้ แต่ก็เชื่อในกำลังสามารถเวียงตาลหากมีการเตรียมตัวอีกสัก 7 วัน จะสามารถรบศึกได้ จึงวางอุบายทำเป็นยอมจำนนมอบช้างเผือกปลอมโดยวิธีเคลือบทาเป็นสีเผือกขาว โดยข้อกำหนดห้ามเชิงแนะนำว่า ช้างออกจากถิ่นกำเนิดจะมีอาการแพ้ในระยะเวลาเจ็ดวัน ห้ามนำช้างผ่านลุยทำน้ำลำธาร จนกว่าจะพ้นกำหนดเจ็ดวัน ข้าศึกเข้าใจว่าเป็นช้างเผือกจริง จึงยอมถอยทัพ นำช้างเผือกไปโดยปฏิบัติตามคำแนะนำ ครั้นครบกำหนดเจ็ดวันก็นำช้างลงน้ำปรากฏว่าเห็นสีขาวเผือกหลุดหายกลายเป็นช้างเผือกปลอม ข้าศึกจึงแค้นมากถึงประกาศอาฆาตเจ้าเวียงตาล ถือเป็นสงครามชิงช้างเผือกแบบต้องล้างเมืองให้ถึงที่สุด ข้าศึกยกทัพกลับมาชิงช้างเผือกครั้งหลังนี้ ทางเวียงตาลได้จัดทัพออกสู้รบเป็นสามารถ เจ้าเวียงตาลนำชายาสององค์ไปซ่อนที่โทกสองนางหลังดอยนาย นำช้างเผือกไปซ่อนที่คอกช้างเผือก

เนื่องจากกำลังกองทัพข้าศึกหลังนี้ มีกำลังหนุนเพิ่มมหาศาลกว่าครั้งแรก ทหารและชาวเวียงตาลในตัวเวียงถูกสังหารล้มตายอย่างอนาถ เจ้าเวียงตาลถอยไปตั้งหลักนอกเวียงที่ริมน้ำแม่ตาล ณ ที่เรียกว่าวังมะนาว เชิงดอยนาย คือดอยพระธาตุปางม่วง ตำบลเวียงตาล อำเภอห้างฉัตรปัจจุบัน

เนื่องจากเจ้าเวียงตาลต้องอาวุธข้าศึก อากักร้ายแรงกำเริบสาหัสสุดจะทนพิษบาดแผลได้ก่อนจะสิ้นใจเจ้าเวียงตาลได้ตั้งพระขรรค์ชัยออกจากฝัก หยิบมะนาวใบหนึ่งมาผ่าเป็นสองซีก รวมพลังสัจจาอธิษฐานเสียดมะนาวล่องน้ำแม่ตาลจากแท่นศิลา บริเวณที่เรียกว่าวังมะนาว เพื่อส่งข่าวอำลาไปถึงสองชายาที่โทกสองนาง ด้วยพลังสัจจาอธิษฐานแห่งความรักอันแรงกล้ามะนาวได้ตั้งรูดยุยไปไหลออกบริเวณโทกสองนางที่สองนางคอยพระสวามีอยู่ ครั้นชายาเจ้าเวียงตาลทั้งสองเห็นมะนาวสองซีกมีคราบเลือดเป็นอนิมิตมงคล ก็หยั่งรู้โดยญาณวิถึว่าพระสวามีสิ้นแล้ว สองเทวีสุดจะระงับความวิโสภณักเป็นทับทวินั้นได้ จึงไผ่เข้าสวมกอดกันร่ำไห้จนอกแตกตายคู่กัน ณ โทกสองนาง

กิริยามารยาท

จังหวัดลำปางเป็นจังหวัดเก่าแก่ ได้สั่งสมวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามมาโดยตลอด โดยเฉพาะในเรื่องของกิริยามารยาท

กิริยามารยาทของคนลำปางเป็นคนที่ยิ้มแย้มแจ่มใสเป็นกันเองกับคนต่างถิ่น มีมารยาทเรียบร้อย ลำเนียงที่พูดจะนุ่มนวลไพเราะ มีจิตใจโอบอ้อมอารี กิริยามารยาทของคนลำปางได้มาจากลักษณะของชาวไทยผสมกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาผสมกับสิ่งแวดล้อม จึงก่อให้เกิดการประพฤติปฏิบัติขึ้น มารยาทที่กล่าวถึงมีมารยาทในการเดิน ยืน นั่ง นอน พุด และการทำความเคารพ

การเดิน การเดินจะต้องเดินตัวตรง ไม่ต้องข้ามหัวแม่เท้า เดินเบา ๆ ด้วยปลายเท้าไม่ลงสันเท้า ถ้าใครเดินดั่ง ๆ ถือว่าซัด (อัปมงคล) ในกรณีที่มีผู้ใหญ่ยืนอยู่จะต้อง ไม่เดินผ่านหน้าผู้ใหญ่ แต่ถ้าจำเป็นต้องเดินผ่าน ต้องกล่าวคำขอโทษและก้มตัวจึงค่อยเดินไป

การนั่ง การนั่งแยกเป็น 2 ลักษณะคือ การนั่งโดยทั่วไป ต้องนั่งโดยสุภาพ ไม่เอาขาพาดเก้าอี้ ส่วนการนั่งต่อหน้าผู้ใหญ่จะต้องนั่งเก้าอี้คนละตัวและเท้าจะต้องชิด เขามือประสานกันไว้บนตัก ตัวค่อมเล็กน้อย

ในกรณีที่มีผู้ใหญ่นั่งอยู่ จะต้องคลานเข้าเข้าไปหา และนั่งพับเพียบค้อมตัวเล็กน้อยให้มือประสานกัน ถ้าเป็นกรณีที่นั่งกับพื้นโดยทั่วไปนั้น ผู้ชายจะนั่งขัดสมาธิ ผู้หญิงจะนั่งพับเพียบ

ในที่นี้จะกล่าวถึงการนั่งกับพื้น การนั่งกับพื้นมีหลายลักษณะ ดังนี้

1. นั่งขัดสมาธิ ล้านนาเรียกว่า นั่งขดถวาย ใช้สำหรับผู้ชายที่เป็นผู้ใหญ่หรือพระสงฆ์
2. นั่งหม้อหม้อ ได้แก่นั่งพับเพียบ โดยมากผู้หญิงเวลารับประทานอาหารจะนั่งในลักษณะนี้ ส่วนผู้ชายเวลาเข้าหาพระหรือผู้ใหญ่ก็จะนั่งพับเพียบเช่นกัน
3. นั่งหย่องเขาะ เป็นการนั่งยอง ๆ การนั่งแบบนี้ผู้ชายชาวบ้าน หรือเด็กวัดจะนั่งซึ่งไม่ค่อยสุภาพเรียบร้อย
4. นั่งปกหัวเข่า หรือเรียกว่านั่งชันเข่า ส่วนมากคนเฒ่าคนแก่จะนั่ง จะมีการสอนไม่ให้เกิด ๆ หรือหญิงสาวนั่งเอาคางมาเกยเข่า เพราะถือว่าเป็นคนเจ้าทุกข์ เป็นกิริยาที่ไม่สุภาพ
5. นั่งเหยียดแข้ง เป็นการนั่งที่คนแก่จะนิยมกันมาก แต่จะสอนไม่ให้หญิงสาวนั่งในลักษณะเช่นนี้ เพราะไม่สุภาพ

การยืน การยืนต้องยืนให้ตัวตรงเรียบร้อย ไม่ให้ยื่นค้ำหัวผู้ใหญ่ ซึ่งถือว่าเป็นการไม่สุภาพ ถ้าต้องยืนต่อหน้าผู้ใหญ่ต้องยืนห่างพอสมควร และต้องก้มตัวเล็กน้อย เขามือประสานกันโดยใช้มือซ้ายทับมือขวา หรือขวาทับซ้ายก็ได้

การนอน การนอน นิยมนอนตะแคง ส่วนมากจะไม่ให้นอนหงาย จะถือว่าไม่สุภาพ คนสมัยโบราณจะสอนว่าผู้หญิงนั้นจะต้องตื่นแต่เช้า ดังคำพังเพยที่ว่า ลูกผีเป็นเจ้านายของตัวเอง ตัวจะต้องตื่นแต่เช้า หุงหาอาหารข้าวปลาไว้คอยและต้องนอนที่หลัง หลังจากคอยดูแลให้ลูก - สามีเข้านอนให้เรียบร้อย

การพูด การพูดของชาวลำปางจะพูดช้า แต่ไม่เนิบนาบ จะมีการลงสร้อยคำว่า หนา จิม หอ ฯลฯ คำกล่าวขอโทษจะใช้คำว่า สุมาเตี๊ยะ ทั้งหญิงและชาย ส่วนคำลงท้ายถ้าเป็นผู้ชายจะต้องพูดว่าครับ เป็นหญิงใช้คำว่า เจ้า

การรับประทานอาหาร การรับประทานอาหาร เรื่องด้วยรับประทานอาหารข้าวหนึ่ง (ข้าวเหนียว) และมีประเพณีการใช้มือรับประทานอาหาร ดังนั้นก่อนรับประทานอาหารจะต้องล้างมือให้สะอาด ใช้มือปั้นข้าวเป็นก้อนแล้วจิ้มลงในอาหารโดยไม่ให้ข้าวตกลงในอาหาร ก่อนจะลงมือรับประทานอาหาร ถ้ามีผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะนิยมนัดกให้คนแก่ก่อน โดยให้คนแก่ลงมือรับประทานอาหารก่อน แล้วผู้น้อยจึงรับประทานอาหารที่หลัง อนึ่งเวลารับประทานอาหารจะต้องมีบุตรหลานคอยดูแลอยู่ใกล้ ๆ นอกจากนี้มีมารยาทในการคดข้าว จะต้องไม่ให้แหงตรงกลาง ควรจะคดให้เสมอกัน ถ้าแหงกลางถือว่าจะตักยาก ถ้าไปหาอาหารในป่าต้องเช่นสำรวจให้เจ้าป่าก่อนที่จะรับประทานอาหาร ไม่เคี้ยวเสียงดัง ไม่พูดคุยขณะรับประทานอาหาร

วัฒนธรรมการกิน

อาหารล้านนา อาหารที่นิยมประจำถิ่นมีอยู่มากมายหลายชนิดและมีจำนวนไม่น้อยที่ได้รับอิทธิพลจากเพื่อนบ้าน หรือกลุ่มชนที่เคยเข้ามาอาศัยอยู่ในลำปาง เช่น ไทยใหญ่ (เงี้ยว) และจีนอิสลาม (จีนฮ่อ)

ธรรมชาติของอาหารโดยทั่วไปไม่นิยมกะทิ ไม่ใช้น้ำตาลโดยเฉพาะแกงเผ็ดต่าง ๆ นิยมใช้ไขมันหรือน้ำมันจากสัตว์และพืชแทน อาหารประเภทแกงที่ทำจากเนื้อสัตว์จะเคี้ยวให้เปื่อย (อ่อม = เคี้ยว) แกงอ่อมนี้จะมีเฉพาะเนื้อสัตว์ล้วน ๆ ไม่มีผักปน นอกจากใบมะกรูดเท่านั้น

อาหารของภาคเหนือแต่เดิมเป็นอาหารที่หาได้จากธรรมชาติด้วยสภาพชีวิตที่เรียบง่ายสันโดษ อาหารการกินจึงไม่ซับซ้อนเพราะใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติมาผสมกับเครื่องปรุงต่าง ๆ เพื่อให้มีรสชาติ

การรับประทานอาหารทางภาคเหนือ จะใส่สะตอก (ขันโตก) แล้วนั่งล้อมวงกัน อาหารที่เหลือจะใส่ไว้ในกระบุง แล้วผูกเชือกแขวนไว้ในครัว เพื่อกันมด แมลง หรือสัตว์อื่น ๆ ที่จะไปรบกวน เมื่อจะรับประทานอาหารมือต่อไปก็จะซักเชือกลง

คร่าวหรือค่าวสุวัตร

สันนิษฐานว่าพญาโลมะวิสัยเป็นผู้แต่ง ซึ่งเป็นสหายกับแสนเมืองมา บิดาของพรหมมินทร์ (พญาพรหมโวหาร) ขณะนั้นพญาโลมะวิสัยดำรงตำแหน่งอาลักษณ์ในราชสำนักเจ้าหลวงลำปาง เนื้อเรื่อง ค่าวสุวัตร เป็นแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ เป็นเรื่องในปัญญาสชาดก กล่าวถึงกษัตริย์องค์หนึ่งชื่อพระอาทิตย์ มีมเหสีชื่อจันทเทวี พระนางต้องการโอรส จึงรักษาศีล 8 - 5 อย่างเคร่งครัด ทำให้ทิพยอาสน์ของพระอินทร์ ร้อนกระด้าง พระองค์จึงอัญเชิญพระโพธิสัตว์จุติลงมาเกิด นางจันทเทวีฝันว่าได้ลูกคืบทอง (คล้ายลูกพับ) และได้นำมารับประทานอย่างเอร็ดอร่อย ต่อมาได้พระราชโอรส โหรทำนายว่าจะเป็พระมหากษัตริย์ผู้มีเดชานุภาพยิ่งใหญ่ แต่จะได้พรัดพรากจากบ้านเมืองเป็นไปเวลานาน ในวันประสูติก็มีม้าเกิดในคอกตัวหนึ่งได้กินลูกคืบทอง พระอาทิตย์ได้ตั้งชื่อราชโอรสว่า สุวัตร ตั้งชื่อม้าว่า กัณฐุกะ เมื่อเจ้าสุวัตรเป็นหนุ่มพระราชบิดาจะหาพระชายาให้ก็ไม่เป็นที่พอพระทัย ฤาษีตนหนึ่งบำเพ็ญตบะอยู่ในป่า วันหนึ่งท่านเดินทางไปหาผลหารลูกไม้ ได้ไปพบสระแห่งหนึ่งมีดอกบัวบานสะพรั่ง มีน้ำใสเย็น บุปผาแหวกว่ายไปมา ในขณะที่ท่านยืนชมธรรมชาติอยู่นั้น ก็ได้เห็นดอกบัวดอกหนึ่งใหญ่โตผิดดอกบัวทั้งหลาย จึงไปเด็ดมาและเปิดกลีบเกสร ภายในก็พบเด็กหญิงคนหนึ่งนอนอยู่ในนั้น จึงนำไปเลี้ยงดูตั้งชื่อว่า ประทุมมา หรือบัวคำ จนกระทั่งนางอายุอย่างสูงเข้าวัยรุ่น พระฤาษีเห็นว่าไม่ควรที่จะให้นางอยู่ใกล้ เกรงจะเป็นศัตรูแก่พรหมจรรย์ จึงสร้างศาลาให้อยู่หลังหนึ่ง นางบัวคำทำหน้าที่อุปฐากราดตักน้ำให้กิน น้ำใช้ แก่พ่อฤาษี วันหนึ่งนางเสียดิษฐาน หาคุโดยเอาดอกไม้มาทำเป็นพวงมาลัยทิ้งลงสระน้ำ ระลึกในใจว่าถ้ามีเนื้อคู่ที่เ็นขอให้ไปเกาะเกี่ยวเอามา

วันหนึ่งเจ้าสุวัตรพามาหาดเล็กทั้งหลายลงเล่นน้ำในแม่น้ำซึ่งไหลผ่านหน้าประตูเมือง พวงดอกไม้ก็ไหลมาสอดเข้าในมือเป็นเหตุให้พระองค์คิดถึงเจ้าของดอกไม้ อยากจะติดตามหา จึงขออนุญาตพระราชบิดาพาเอาม้ากัณฐุกะเข้าสู่ป่าและได้พบนางบัวคำ เกิดรักกันพระฤาษีจึงยกนางให้ได้อยู่กินกันมา ม้ากัณฐุกะก็บินไปมาเยี่ยมเยียนเจ้าของเสมอ วันหนึ่งพญายักษ์ในป่ามาเห็นม้าตัวนี้อาจได้จึงจับเอาไปขังไว้ เจ้าสุวัตรกับนางบัวคำชวนกันเข้าป่าเพื่อแสวงหาอาหาร ไปพักที่ต้นไม้ใหญ่แห่งหนึ่ง มีนายพรานมาพบเข้าเห็นนางบัวคำก็มีใจรัก จึงใช้ธนูยิงเจ้าสุวัตรตาย แล้วพาเอานางบัวคำไปเล่าโลมให้นางเป็นเมีย นางก็ไม่ยอม แต่แกล้งพูดจาอ่อนหวานด้วยจนพรานตายใจ พอผลอนางก็เอาดาบฟันพรานจนถึงแก่ความตาย แล้วนางก็เดินทางต่อไป

พระฤาษีเห็นเจ้าสุวัตรและนางบัวคำไม่กลับมาที่เี่ยวตามหา ได้พบเจ้าสุวัตรนอนตายอยู่จึงชุบให้ฟื้นขึ้นมา เจ้าสุวัตรก็อำลาเพื่อติดตามหานางบัวคำต่อไป ได้เดินทางผ่านไปหลายบ้านหลายเมืองและได้ชยาก็หลายคน เช่น นางศุภลักษณ์ ซึ่งเป็นลูกสาวยักษ์ ผู้ลักพาแม่กัณฐุกะไป และได้ต่อสู้กับพญายักษ์บิดาของนางศุภลักษณ์ จนได้ชัยชนะและนำม้าหนีจากเมืองไปโดยไม่บอกให้นางศุภลักษณ์ทราบ เมื่อนางได้ทราบข่าวจึงติดตามหาเจ้าสุวัตร ส่วนเจ้าสุวัตรก็เดินทางไปตามทีต่าง ๆ ได้เป็นชยาก็เป็นนางกินรีบ้าง นาคบ้าง ฯลฯ

ฝ่ายนางบัวคำซึ่งตั้งท้องเดินทางไปในป่าบังเอิญไปพบนางศุภลักษณ์ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในที่สุดทราบว่ามีสามีเป็นชายคนเดียวกันก็มีความรักสนิทสนมกันมากยิ่งขึ้น นางบัวคำคลอดลูกเป็นชาย ทั้งสามจึงเดินทางไปตามหาเจ้าสุวัตร นางบัวคำถูกงูพิษกัดตาย นางศุภลักษณ์จึงอุ้มลูกนางบัวคำเดินทางต่อไปและตัวนางเองก็ตั้งท้อง ต่อมาคลอดบุตรเป็นชายเช่นกัน อาศัยพระภาชีนางบัวคำจึงมีชีวิตรอดกลับมาอีก ทั้งหมดได้ผจญภัยต่าง ๆ นานา ในที่สุดก็พบและชวนกันกลับไปครองบ้านเมืองอย่างมีความสุข

คำขอเรื่องเจ้าสุวัตรกับนางบัวคำ เป็นวรรณกรรมมีชื่อเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายเรื่องหนึ่ง ต่อมา มีคนนำมาแต่งเป็นบทเพลงขอคือ เพลงเจ้าสุวัตรและนางบัวคำ ที่ร้องกันอยู่ในปัจจุบันนี้

น้ำปู

น้ำปู คืออาหารที่ผลิตจากปู เป็นอาหารที่แพร่หลายทั่วภาคเหนือ โดยผ่านกรรมวิธีถนอมอาหารตามแบบพื้นบ้าน มีไว้ประจำแทบทุกครัวเรือน สามารถเก็บรักษาไว้เป็นนานปี น้ำปูมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วไป ได้รับการยอมรับจนนับเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของท้องถิ่น ก็คือ น้ำปูแจ้ห่ม ดังคำขวัญว่า *พญาค่าลือคู่บ้าน มะขามหวานคู่เมือง เงาะพระธาตุลือเลื่อง เมืองน้ำปูดี*

วิธีการทำน้ำปู ช่วงเดือนกันยายนถึงตุลาคม เป็นระยะที่ปูกำลังเติบโตได้ที่ หลังจากได้ปูมาแล้ว นำมาล้างให้สะอาด ต้มน้ำด้วยครกกระเดื่องหรือครกมือ ต้มพร้อมกับข่า ตะไคร้ ใบฝรั่ง และใบมะกอก เมื่อละเอียดดีแล้วนำมากรองด้วยผ้าขาว นำกากปูมาตำซ้ำโดยเติมน้ำลงไปเล็กน้อย ทำการกรองเอามันปูเหมือนครั้งที่แล้ว บางครั้งอาจนำกากปูไปตำซ้ำและกรองอีก จนกระทั่งเห็นได้ว่าได้มันปูมาหมดแล้ว จากนั้นจึงนำมาเคี่ยว บางตำรากล่าวว่า รสชาติของน้ำปูที่ดีนั้นต้องหมักน้ำปูทิ้งไว้หนึ่งคืนก่อนนำไปเคี่ยว

เนื่องจากกลิ่นที่เกิดจากการเคี่ยวน้ำปูรุนแรงมาก ดังนั้นต้องใช้สถานที่ห่างไกลจากชุมชนที่เป็นที่เคี่ยวน้ำปู เช่น ตามหัวไร่ปลายนาหรือกระท่อมกลางนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหญิงมีครรภ์หรือหญิงที่เพิ่งคลอดใหม่ ๆ เชื่อกันว่าหากได้กลิ่นแล้ว อาจทำให้มีอาการ *ผิดเดือน* หรือผิดสำแดงได้ เช่น ทำให้สุขภาพทรุดโทรมลง กลายเป็นคนไข้โรค หรือมีสติวิปลาส นอกจากนี้บางท้องถิ่นยังมีความเชื่อว่า การรับประทานน้ำปูสามารถป้องกันการกระทำทางคุณไสยได้ หากเดินทางไปต่างบ้านต่างเมืองควรนำน้ำปูไปด้วย

การเคี่ยวน้ำปูต้องใช้ไฟอ่อน และหมั่นคนอยู่เสมอ เมื่อน้ำปูขึ้นพอสสมควรแล้ว จึงปรุงรสด้วยเกลือ อาจมีพริก กระเทียม แล้วแต่ชอบ เคี่ยวต่อไปจนเข้มข้นเกือบแห้ง ก็จะได้น้ำปูเป็นก้อนสีดำ จึงนำมาใส่ ออม หรือกระปุก สามารถเก็บไว้บริโภคได้ตลอดปี

น้ำปูเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ ซึ่งอยู่ในรูปของสารอาหารเข้มข้น สามารถนำมาปรุงอาหารได้หลายอย่างเช่น น้ำพริกน้ำปู ไส้ปรุงรสในแกงหน่อไม้ ไส้ปรุงรสยำหน่อไม้ ไส้ส้มตำมะละกอ และตำส้มโอ เนื่องจากเป็นอาหารที่มีสารไขมันบางชนิดสูง การรับประทานมากเกินไปอาจทำให้ง่วงนอนหรือมีอาการหาวเรอ สำหรับผู้ที่แพ้กับสารบางอย่างในน้ำปู

หมาขนคำ

เรื่องหมาขนคำหรือกำพ้อบัวตองนี้ เป็นนิทานพื้นบ้านของอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เนื้อเรื่องมีดังนี้ มีแม่หมาดำตัวหนึ่งได้กินน้ำที่ค้างในรอยเท้าช้าง ทำให้นางตั้งท้องพอครบกำหนดก็เข้าไปในถ้ำผาสามเส้า คลอดลูกมาเป็นผู้หญิง 2 คนซึ่งมีหน้าตาต่างดงามมาก นางตั้งชื่อคนพี่ว่าบัวคำและคนน้องชื่อบัวตอง เมื่อเติบโตขึ้นบัวตองก็ปรนนิบัติแม่หมาด้วยความรัก ในขณะที่บัวคำเบื่อหน่าย อยากจะออกจากป่า วันหนึ่งลูกสาวทั้งสองอ่อนวอนให้แม่ไปหาเสื้อผ้าให้พวกตน ความรักลูกทำให้แม่หมาดำจำใจจากลูกไปหาเสื้อผ้าในเมือง

มีนายพรานคนหนึ่งออกไปล่าสัตว์ในป่าได้พบบัวคำและบัวตองก็ตะลึงในความงาม จึงนำความไปบอกแก่เจ้าผู้ครองเวียงละกอน พระองค์จึงยกขบวนทหารมารับทั้งสองไปเป็นมเหสี นางบัวคำดีใจที่จะได้เข้าไปอยู่ในวัง แต่นางบัวตองโศกเศร้าที่จะต้องจากแม่ของตน ทั้งสองได้เป็นมเหสีอยู่ในวังอย่างสุขสบาย ส่วนนางบัวตองนั้นมีความสุขกายแต่ใจคิดถึงแม่อยู่เสมอ

ฝ่ายแม่หมาต้องบอบซ้ำ ถูกทุบตีเพราะไปขโมยเสื้อผ้ามาให้ลูกสาว เมื่อกลับมาไม่พบลูกนางจึงออกตามหาทุกวัน จนร่างกายผอมโซ พระอินทร์สงสารจึงดลบันดาลให้นางหมาดำเดินทางไปสู่คุ้มเจ้าเมืองเขลางค์ ได้กลิ่นลูก นางจึงหอนเรียกลูกฝ่ายนางบัวคำได้ยินก็จำได้ แต่กลัวผู้อื่นจะรู้ว่าแม่ของตนเป็นหมาจึงให้ทหารทุบตีไล่ออกจากคุ้ม นางบัวตองเห็นทหารทุบตีหมาดำก็จำแม่ได้จึงวิ่งไปห้ามแล้วอุ้มแม่หมาไปรักษาบาดแผล แล้วให้อยู่กับนางในคุ้ม โดยทูลขอหีบจากเจ้าเมืองว่าจะมาใส่ทรัพย์สมบัติ แต่นางกลับเอาหีบมาใส่แม่ของตนไว้ วันหนึ่งเจ้าเมืองเสด็จมาหานางแล้วขออุสมบัติในหีบที่นางบัวตองเคยขอไว้ นางตกใจมากกลัวเจ้าเมืองจะรู้ว่าเธอแม่หมาใส่หีบไว้ นางจึงขอให้เทวดาช่วย พระอินทร์เห็นว่านางมีความกตัญญู จึงนำแม่หมาไปสวรรค์แล้วบันดาลให้มีทองคำเต็มหีบนั้น โดยบอกว่าชนมาจากผาสามเส้า เจ้าเมืองจึงให้นางไปนำทองคำอีก

นางบัวตองโศกเศร้าที่แม่หมาหายไป จึงแกล้งบอกเจ้าเมืองว่าจะไปเอาทองคำมาให้ เจ้าเมืองจึงให้ขบวนช้างม้าพานางไป บัวตองเดินเข้าป่าไปที่ถ้ำไม่พบแม่หมาก็โศกเศร้า จึงเดินออกไปพบเหวก็โดดลงเหวหวังหวังฆ่าตัวตาย ฝ่ายผีเสื้อห้วยเป็นผีที่เข้าเจ็บปวดทรมาน นางบัวตองตกจากเหวมากระแทกจนผีนางผีเสื้อแตกหายปวด จึงมอบเงินทองเป็นรางวัลแก่นางบัวตอง แล้วพาไปส่งที่ปากเหว บัวตองจึงหาบเงินทองมาที่ทหารเฝ้ารออยู่แล้วพากันกลับบ้าน

ฝ่ายบัวคำได้ยินข่าวว่าบัวตองขนเงินทองออกจากป่ามากมาย จึงคิดอยากได้ทองบ้างจึงไปหาบัวตองก็เล่าความจริงให้ฟัง บัวคำจึงให้ขบวนทหารไปส่งนางเพื่อหาทองคำที่หาสามเส้า เมื่อไปถึงนางก็โดดลงเหวไปทับหัวนางผีเสื้อที่กำลังนอนหลับ นางผีเสื้อโกรธจึงจับบัวคำกินเป็นอาหาร ด้วยความกตัญญูต่อแม่ นางบัวตองจึงอยู่กับเจ้าเมืองอย่างมีความสุขตั้งแต่นั้นมา

(ถอดความจากลิลิตกำพ้อบัวตอง ของ กฤษณี ต๊ะศรี)

